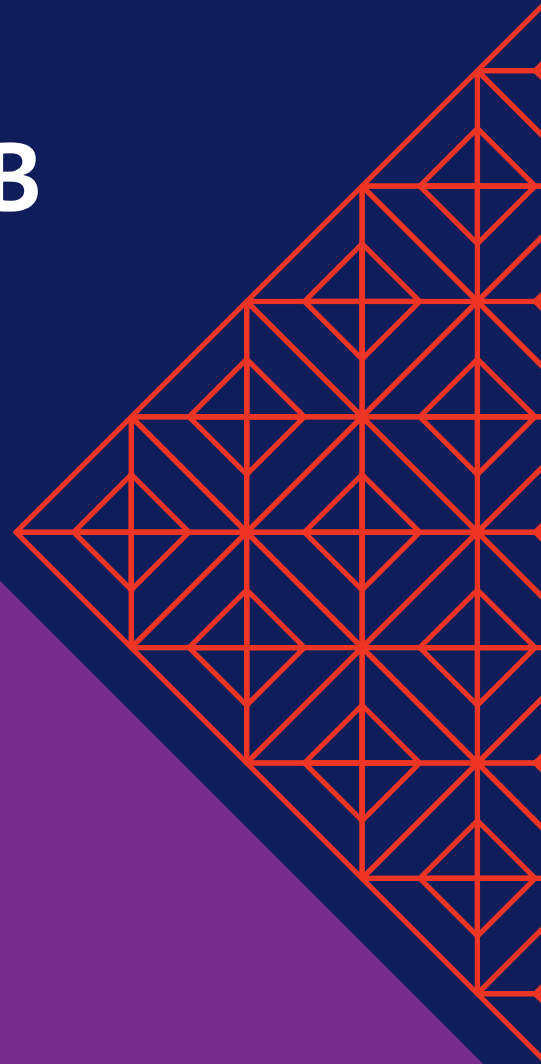

Middlesex
University
London

ПОСІБНИК ЩОДО ПРОЦЕДУРИ ПОДАННЯ КЛОПОТАНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

(2-ГЕ ВИДАННЯ)

Зміст

ЧАСТИНА 1. ЩО ТАКЕ КЛОПОТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ ЗА ПРАВИЛОМ 39?	4
--	----------

ПРАВОВІ ВИМОГИ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ	5
---	----------

СПРАВИ, В ЯКИХ ТИМЧАСОВІ ЗАХОДИ БУЛИ ЗАСТОСОВАНІ	6
---	----------

Видворення та екстрадиція	6
Смертна кара	7
Здоров'я	8
Справи, пов'язані з конфліктом	9
Клопотання, що ґрунтуються на інших правах за Конвенцією	9
Право на юридичне представництво та справедливий суд (стаття 6)	10
Право на вільне звернення до Суду	10
Справи щодо захисту сімейного та приватного життя (стаття 8)	11
Тимчасові заходи від імені організацій	11

ЧАСТИНА 2. ПОДАННЯ КЛОПОТАНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ ЗА ПРАВИЛОМ 39	12
--	-----------

Формат і зміст клопотань про застосування тимчасових заходів	12
Строки подання клопотань про застосування тимчасових заходів	14
Як подаються клопотання про застосування тимчасових заходів	15
Сайт Правила 39	16
Поширені помилки, яких слід уникати	17

ЧАСТИНА 3. ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК КЛОПОТАННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ БУЛО ПОДАНО?	18
---	-----------

Як діяти, якщо ваше клопотання за Правилом 39 задоволено	19
--	----

ЧАСТИНА 4. ВИКОНАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ	19
--	-----------

ДОДАТОК 1: ПРИКЛАДИ	21
----------------------------	-----------

Юнусов і Юнусова проти Азербайджану	21
Казанбієва проти Росії	22
Міжнародний Меморіал і Правозахисний центр «Меморіал» (ПЦМ)	22
Карпюк проти Росії	23
Л.К. проти Грузії	23

ДОДАТОК 2: ВІДПОВІДНІ ПРАВИЛА РЕГЛАМЕНТУ СУДУ І ПРАКТИЧНІ НАСТАНОВИ	25
ПРАВИЛО 39 РЕГЛАМЕНТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ТИМЧАСОВІ ЗАХОДИ	25
ДОДАТОК 3: ШАБЛОН КЛОПОТАННЯ ЗА ПРАВИЛОМ 39	27
ДОДАТОК 4: ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА	29

ВСТУП

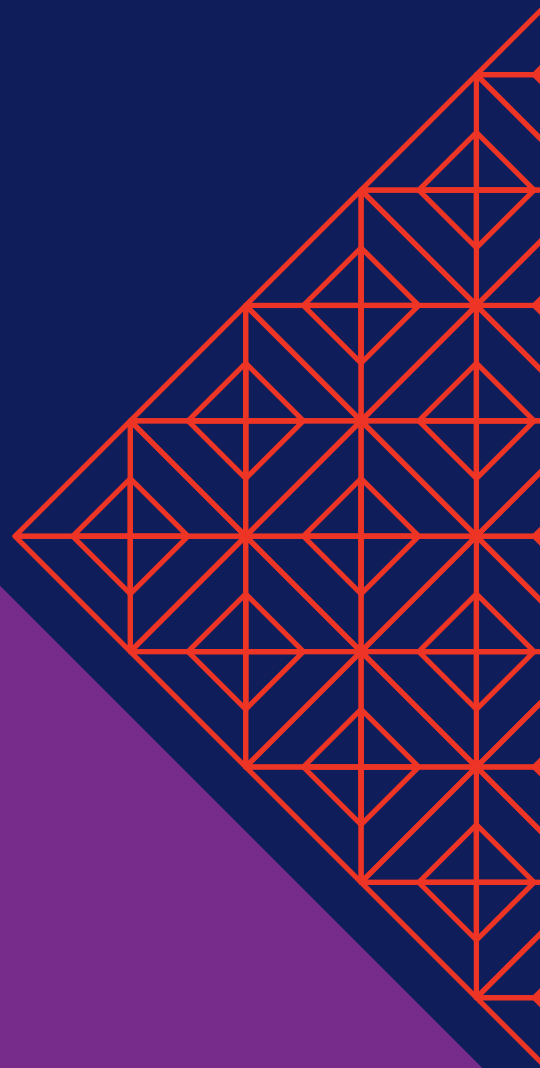
Цей посібник містить огляд положень Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ або Суд) і [Регламенту Європейського суду з прав людини](#) (Регламент Суду) стосовно клопотань про застосування тимчасових заходів відповідно до Правила 39 Регламенту Суду.

Цей посібник було оновлено у 2022 році для відображення змін у практиці Суду щодо тимчасових заходів і нових прикладів успішних і невдалих результатів розгляду клопотань про застосування тимчасових заходів, поданих Європейським центром захисту прав людини (EHRAC) спільно з його партнерами. Важливо, що посібник містить інформацію про нове електронне подання клопотань за Правилем 39, доступне з жовтня 2022 року, а також шаблон клопотань про застосування тимчасових заходів для юристів-практиків. Посібник є актуальним станом на 4 жовтня 2022 року.

Перше видання: Висловлюємо вдячність Джарлату Кліффорду (Jarlath Clifford), Ліндсі Каммінг (Lyndsay Cumming), Андрію Гладуну (Andrii Gladun), Талії Голдман (Talia Goldman), Джесіці Геврон (Jessica Gavron), Полу Гарві (Paul Harvey), Кіа Кил (Kia Kuhl), Кейт Левін (Kate Levine), Джойс Ман (Joyce Man), Джоанні Сойєр (Joanne Sawyer) і Сабріні Вашішт (Sabrina Vashisht).

Друге видання : Висловлюємо вдячність Ельбі Бендо (Elba Bendo), Тобі Коллісу (Toby Collis), Джесіці Геврон (Jessica Gavron), Мехвесу Бінголлу Кілчі (Mehves Bingollu Kilci), Кейт Левін (Kate Levine) і Рамуте Рамезайте (Ramuté Ramezaite).

**ЧАСТИНА 1.
ЩО ТАКЕ
КЛОПОТАННЯ ПРО
ЗАСТОСУВАННЯ
ТИМЧАСОВИХ
ЗАХОДІВ ЗА
ПРАВИЛОМ 39?**

Тимчасові заходи є терміновими заходами, яких ЄСПЛ може вимагати від уряду-відповідача та/або заявника(-ів) за існування неминучого ризику непоправної шкоди.¹ Тимчасові заходи розглядаються відповідно до [Правила 39 Регламенту Суду](#):

ПРАВИЛО 39, РЕГЛАМЕНТ СУДУ:

1. Палата або, де це доцільно, голова секції або черговий суддя, призначений відповідно до пункту 4 цього Правилa, можуть, на прохання сторони чи будь-якої іншої зацікавленої особи або з власної ініціативи, вказати сторонам який тимчасовий захід, на їх думку, слід вжити в інтересах сторін або в інтересах належного провадження у справі.
2. Там, де це доцільно, повідомлення про захід, вжитий у конкретній справі, негайно передається Комітету міністрів.
3. Палата або, де це доцільно, голова секції або черговий суддя, призначений відповідно до пункту 4 цього Правилa, можуть вимагати від сторін надання інформації стосовно будь-якого питання, пов'язаного із впровадженням будь-якого тимчасового заходу, визначеного ними.
4. Голова Суду може призначити заступників голів секцій черговими суддями для розгляду клопотань про застосування тимчасових заходів.

Зазвичай, клопотання про застосування тимчасових заходів подаються заявником (чи державами в міждержавних справах). Тимчасові заходи вказуються урядам-відповідачам, щоб вимагати від них здійснити чи утриматися від певних дій до прийняття рішення у справі. Однак відомо, що тимчасові заходи вказувалися й окремим особам.² За виняткових обставин ЄСПЛ також застосовував Правило 39 за власної ініціативи, якщо він вважав, що такі заходи виправдані обставинами справи.³ «Будь-яка інша зацікавлена особа» може клопотати про застосування тимчасових заходів: навіть якщо довіреність ще не була підписана, представник може подати клопотання про застосування тимчасових заходів від імені потерпілого, що може виявитися необхідним у ситуаціях надзвичайної терміновості (зауважимо, що це не скасовує необхідності подання підписаної довіреності щодо будь-якої заяви до Суду, а також що клопотання має супроводжуватися обґрунтуванням відсутності довіреності). Крім того, теоретично, третя сторона (приватна особа, держава чи міжнародний орган) може клопотати про застосування тимчасових заходів.

Клопотання про застосування тимчасових заходів «задовольняються лише за чітко визначених обставин, а саме у випадках, коли є ризик серйозних порушень Конвенції. Значна частка клопотань про застосування тимчасових заходів є недоречними і відтак відхиляються».⁴ Відтак, поріг задоволення клопотань про застосування тимчасових заходів є високим і такі клопотання розглядаються в ЄСПЛ в індивідуальному та пріоритетному порядку.⁵ Статистика свідчить про те, що тимчасові заходи застосовуються рідко: у 2021 році з 1921 клопотання про застосування тимчасових заходів було задоволено лише 227, 519 було відхилено, а 1174 визнано такими, що не підлягають розгляду.⁶

У ряді випадків Суд роз'яснював, що метою цього заходу є, перш за все, захистити суб'єкта заяви від ризику непоправної шкоди, забезпечуючи ефективне право на індивідуальне звернення.⁷ Тобто, тимчасові заходи не є самі по собі самостійними заходами захисту від порушень прав людини. Через це без подання заяви до Суду чи без справи, яка перебуває на розгляді ЄСПЛ, Суд не надаватиме тимчасовий захист. Якщо клопотання про застосування тимчасового заходу є першим контактом із Судом, то Суд вважатиме, що слідом за клопотанням надійде заява, якщо вона не подавалася раніше (див. нижче, частина 2). Крім того, у випадку справ поза межами компетенції Суду (наприклад, щодо держави-відповідача за межами Ради Європи, або питань, які не стосуються прав/порушень Конвенції), Суд негайно відхилить клопотання про застосування тимчасових заходів.

1 Див. [ЄСПЛ, Інформаційна довідка щодо тимчасових заходів](#).

2 Див. [Ілашку та інші проти Молдови і Росії](#) (№ 48787/99, 08.07.04), де ЄСПЛ застосував тимчасові заходи з вимогою припинити голодування одним із заявників. Також дивіться справу ув'язненого українського режисера [Олега Сенцова](#): реагуючи на його голодування, ЄСПЛ закликав Росію забезпечити йому належне лікування в умовах медичного закладу і просив його припинити голодування та погодитися на будь-яке запропоноване лікування для збереження його життя.

3 Див. [Оджалан проти Туреччини](#) (№ 46221/99, 04.03.99). У цій справі Суд вирішив застосувати Правило 39 з власної ініціативи і вимагав від уряду Туреччини забезпечити, щоб поки справа перебувала на розгляді ЄСПЛ, смертний вирок щодо заявника не виконувався.

4 ЄСПЛ, [Практична інформація щодо тимчасових заходів](#).

5 Див. ЄСПЛ, [Загальна презентація щодо тимчасових заходів](#).

6 Див. [Клопотання за Правилom 39, задоволені та відхилені у 2019, 2020 та 2021 роках державами-відповідачами](#).

7 Див. різні пояснення у справі [Маматкулов і Аскарлов проти Туреччини](#) (№ 46827/99 і 46951/99), 04.02.05; [Aoulmi проти Франції](#) (№ 50278/99), 17.01.06; [Аль-Саадун і Мудфі проти Сполученого Королівства](#) (№ 61498/09), 02.03.10; [Саввідін Джураєв проти Росії](#) (№ 71386/10), 25.04.13.

Рішення про відхилення клопотання про застосування тимчасових заходів не може бути оскаржене.⁸ Нове клопотання про застосування тимчасових заходів може бути подано згодом. Втім, без нової інформації чи обставин воно навряд чи буде успішним.

Тимчасові заходи, після їхнього запровадження, можуть тривати або протягом всього періоду розгляду справи в ЄСПЛ, або протягом коротшого строку, визначеного ЄСПЛ. У будь-якому випадку тимчасові заходи припиняються, коли рішення ЄСПЛ у справі стає остаточним.⁹ Якщо тимчасовий захід застосовано, але Суд вважає, що заявник більше не бажає продовжувати справу (приміром, не подає формуляр заяви, не відповідає на повідомлення Суду, відкликає свою заяву або не контактує зі своїм представником), тоді захід скасовує сам Суд. За таких обставин (крім випадку добровільного відкликання заяви) Суд спочатку попереджає заявника про те, що захід буде скасовано, а клопотання вилучено з реєстру, якщо заявник не відгукнеться.

У разі запровадження тимчасових заходів, вони стають обов'язковими для відповідної держави (і, якщо це доречно, для інших сторін). Так було визначено у справі [Маматкулов і Аскарров проти Туреччини](#) (№ 46827/99 і 46951/99, 04.02.05), коли ЄСПЛ вперше встановив, що держава діяла у порушення статті 34 ЄКПЛ через невиконання тимчасового заходу, застосованого відповідно до Правилa 39.¹⁰

Слід зазначити, що якщо клопотання про тимчасові заходи задовольняється, це не впливає на результат будь-якого подальшого рішення ЄСПЛ щодо прийнятності чи по суті. Щойно розгляд заяви Судом завершиться, чи то рішенням про неприйнятність, чи то дружнім врегулюванням, чи то рішенням по суті, строк дії тимчасових заходів припиниться. Після виявлення порушення, для відповідної держави обов'язковим стає виконання заходів щодо його усунення, а нагляд за виконанням переходить до компетенції Комітету міністрів.

ПРАВОВІ ВИМОГИ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ

Тимчасові заходи мають дуже вузьку сферу застосування і будуть запроваджені лише якщо ЄСПЛ встановить, що:

- ▶ існує реальна загроза серйозної, незворотної шкоди;¹¹ та
- ▶ загроза шкоди є неминучою і непоправною; та
- ▶ існує обґрунтований (*prima facie*) випадок порушення Конвенції.

Цей поріг є дуже високим: по суті, заявники мають продемонструвати (із сильними, достовірними доказами) існування для них ризиків серйозної незворотної шкоди ([Маматкулов § 104](#)).

СПРАВИ, В ЯКИХ ТИМЧАСОВІ ЗАХОДИ БУЛИ ЗАСТОСОВАНІ

Як згадувалося вище, тимчасові заходи запроваджуються тільки за існування неминучої загрози незворотної шкоди. Практика ЄСПЛ щодо тимчасових заходів вказує на те, що зазвичай це положення найбільше застосовується тоді, коли згідно зі статтею 2 або 3 ЄКПЛ виникає серйозний ризик для життя та/або здоров'я заявника. Однак є вагомні приклади застосування тимчасових заходів до ряду інших прав, передбачених Конвенцією, і навіть щодо юридичних осіб (НУО та компаній). Таким чином, можна подати клопотання щодо порушень інших статей, а не тільки 2 і 3, якщо вимоги для застосування тимчасового заходу будуть дотримані (див. вище). Водночас, якщо скарги за статтями 2 або 3 можуть бути обґрунтовані, це слід підкреслити для підвищення шансів на успіх.

Крім того, не існує правил *stare decisis* щодо тимчасових заходів – кожне клопотання оцінюється по суті. Лише тому, що те чи інше питання ніколи не призводило до застосування тимчасового заходу в минулому, не означає що, через певні факти чи зміну позиції Суду, клопотання не буде задоволено і в майбутньому.

8 Див. ЄСПЛ, [Загальна презентація щодо тимчасових заходів](#).

9 Там же.

10 Див. також [Паладі проти Молдови](#) (№ 39806/05) 10.03.09. Інші справи, в яких ЄСПЛ знаходив порушення статті 34 ЄКПЛ через невиконання тимчасових заходів, зазначені в Інформаційній довідці ЄСПЛ про тимчасові заходи.

11 Див. [ЄСПЛ, Практичні настанови: клопотання про тимчасові заходи](#).

Видворення та екстрадиція

Клопотання про застосування тимчасових заходів часто подаються та задовольняються у справах щодо імміграції чи екстрадиції. Найбільш поширений застосовуваний тимчасовий захід спрямований на призупинення видворення чи екстрадиції заявника, допоки не завершиться розгляд справи в ЄСПЛ. Хоча на такі справи все ще припадає велика кількість вжитих тимчасових заходів, вони вже не становлять більшість: у 2021 році на справи про депортацію/екстрадицію припало 48% вжитих тимчасових заходів (108 із 227 вжитих заходів) та 40% відхилених тимчасових заходів (206 із 519 відхилених заходів), а відтак вони становили 42% клопотань, які підлягали розгляду (314 з 746 клопотань щодо депортації було відхилено або задоволено).¹²

Тимчасові заходи у справах щодо депортації/екстрадиції були вжиті там, де було вирішено, що існує:

- ▶ Ризик переслідування чи вбивства заявника із політичних, етнічних чи релігійних мотивів ([F.H. проти Швеції](#) (№ 32621/06, 20.01.09); [W.H. проти Швеції](#) (№ 49341/10, 08.04.15); [F.G. проти Швеції](#) (№ 43611/11, 23.03.16));
- ▶ Ризик бути заарештованим і підданим тортурам через активну участь у демонстраціях проти чинного політичного режиму ([M.A. проти Швейцарії](#) (№ 52589/13, 18.11.14));
- ▶ Ризик жорстокого поводження з заявником через його сексуальну орієнтацію ([M.E. проти Швеції](#) (№ 71398/12, 08.04.15));
- ▶ Ризик побиття заявника камінням через подружню зраду ([Джабарі проти Туреччини](#) (№ 40035/98, 11.07.00));
- ▶ Ризик каліцтва статевих органів заявника ([Абраам Лунгулі проти Швеції](#) (№ 33692/00, 01/07.03));
- ▶ Ризик жорстокого поводження та соціальної ізоляції в країні призначення через відсутність родича чоловічої статі, який би захистив заявницю ([Хусейн Хіль проти Нідерландів](#) (№ 34583/08, 16.12.08));
- ▶ Ризик сексуальної експлуатації заявника ([M. проти Сполученого Королівства](#) (№ 16091/08, 01.12.09));
- ▶ Ризик надзвичайно негативного впливу на здоров'я заявника через нелюдське та принизливе для гідності ставлення або його смерті у країні призначення ([D. проти Сполученого Королівства](#) (№ 30240/96, 02.05.97); [N. проти Сполученого Королівства](#) (№ 26565/05, 27.05.08)), включно з іншими державами Ради Європи ([Папошвілі проти Бельгії](#) (№ 41738/10, 13.12.16), а також включно з медичними ризиками процедури передачі як такої ([Хачатуров проти Вірменії](#) (№ 59687/17, 24.06.21));
- ▶ Ризик засудження заявника до смертної кари або довічного ув'язнення у разі екстрадиції ([Оджалан проти Туреччини](#) (№ 46221/99, 12.05.05); [Бабар Ахмад та інші проти Сполученого Королівства](#) (№ 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 і 67354/09, 10.04.12)).

З серпня 2021 року Суд розглянув низку клопотань про застосування тимчасових заходів від осіб, які шукали притулку на білоруських кордонах (передусім у Польщі, а також Литві та Латвії). Заявники стверджували, що їхні клопотання підпадають під дію статей 2 та/або 3, і просили не повертати їх до Білорусі. Суд застосував тимчасові заходи у 65 з 69 клопотань і надав обмежені у часі вказівки щодо того, що заявників не слід видворяти до Білорусі. Суд також вказав уряду Польщі на потребу забезпечити заявників їжею, водою, одягом, належним медичним обслуговуванням і, якщо можливо, тимчасовим притулком на обмежений проміжок часу (див. кілька заяв [тут](#) і [тут](#)).

У цих випадках чітко видно серйозність потенційної шкоди і те, як на практиці застосовується критерій неминучої загрози незворотної шкоди.

Також існує обмежена кількість справ, у яких клопотання про застосування тимчасових заходів були задоволені через те, що видворення призвело б до кричущої відмови у правосудді у порушення статей 5 та/або 6 ЄКПЛ ([Осман \(Абу Катада\) проти Сполученого Королівства](#) (№ 8139/09, 17.01.12)), та/або статті 8 ЄКПЛ ([Амроллахі проти Данії](#) (№ 56811/00, 11.07.02); [Ешкіназі та Челуш проти Туреччини](#) (№ 14600/05, 06.12.05)). У 2022 році Суд вжив тимчасові заходи, покликані запобігти видворенню Сполученим Королівством до Руанди шукачів притулку для оформлення їм статусу біженця, на час, поки тривав національний судовий розгляд. Суд взяв до уваги чинник відсутності справедливої процедури надання статусу біженця в Руанді, відкритість питання про те, чи є Руанда безпечною третьою країною, і те, що видворення до Руанди вилучило б заявників із правового

¹² Клопотання за [Правилом 39, задоволені та відхилені у 2019, 2020 та 2021 роках державами-відповідачами](#).

простору Конвенції (*N.S.K. проти Сполученого Королівства* (№ 28774/22) та інші [подальші клопотання](#)).

Крім цих нечисленних випадків, загалом справи про екстрадицію та видворення, які базуються на статтях 5, 6 і 8 ЄКПЛ, зазвичай не відповідають критерію неминучої загрози незворотної шкоди.

Смертна кара

Нещодавні справи, зумовлені російською агресією 2022 року в Україні, порушили питання за статтею 2, які довгий час не зачіпалися в Раді Європи. У трьох справах Суд ухвалив тимчасові заходи щодо одного громадянина Марокко та двох британських громадян, засуджених до страти в так званій «Донецькій народній республіці» («ДНР»), яка є частиною території України, але перебуває під ефективним контролем Російської Федерації. Ці особи здалися і були захоплені російськими військами та засуджені до страти «судом» «ДНР». Суд зобов'язав Російську Федерацію забезпечити невиконання смертної кари, забезпечити належні умови утримання, надати необхідну медичну допомогу та медикаменти (*Саадун проти Росії та України* (№ 28944/22), *Піннер проти Росії та України* (№ 31217/22), *Аслін проти Росії та України* (№ 31233/22)).

Здоров'я

Тимчасові заходи були вжиті за умов існування неминучої загрози заподіяння незворотної шкоди здоров'ю особи. Приміром, умови тримання під вартою в низці країн-учасниць ЄКПЛ можуть становити настільки серйозний ризик здоров'ю, що може бути досягнуто порогу заподіяння незворотної шкоди. ЄСПЛ зобов'язував згідно з Правилом 39:

- ▶ Перевести до спеціалізованого медичного центру (*Коцафтіс проти Греції*) (№ 39780/06, 12.06.08);
- ▶ Продовжити лікування в спеціалізованому центрі (*Паладі проти Республіки Молдова* (№ 39806/05, 10.03.09));
- ▶ Забезпечити стаціонарне лікування в лікарні, що спеціалізується на лікуванні СНІДу, і створити медичну комісію для з'ясування потреб і призначення лікування (*Алексанян проти Росії* (№ 46468/06, 22.12.08));
- ▶ Перевести до лікарні (*Салахов та Іслямова проти України*) (№ 28005/08, 14.03.13);
- ▶ Забезпечити належне лікування в місцях позбавлення волі, а за його відсутності – перевести до медичного закладу. У цьому випадку Суд також вимагав щомісячного звітування перед ЄСПЛ (*Юнусова та Юнусов проти Азербайджану* (№ 59620/14 02.06.14)).

У клопотанні від 2020 р. щодо Алексея Навального, відомого російського опозиціонера, якого ймовірно отруїли російські агенти, Суд зобов'язав російський уряд дозволити його сім'ї та лікарям мати доступ до нього, поки він перебував у комі в російській лікарні, та оцінити його стан на предмет можливості його перевезення до Німеччини для лікування. Ці заходи були [скасвані](#) після того, як його доправили до лікарні в Берліні. Після повернення з Німеччини до Росії та арешту за порушення правил умовно-дострокового звільнення він знову подав клопотання про тимчасові заходи на тій підставі, що поводження з ним та умови тримання під вартою становили ризик для його здоров'я та життя. У лютому 2021 року Суд задовольнив клопотання і зобов'язав російський уряд звільнити заявника через характер і ступінь ризику для його життя (*Навальний проти Росії* (№ 4743/21)).

Справи щодо здоров'я заявників відтепер включають такі, що стосуються напливу мігрантів до Європи. У 2019 році були вжиті тимчасові заходи із забезпечення належним медичним обслуговуванням, їжею, водою та основними засобами 47 мігрантів, які утримувалися на човні на Сицилії (хоча, попри їх проблеми зі здоров'ям, не було вказано вжити заходи, які б дозволили їм висадитися).¹³ Подібні заходи також були вжиті з вимогами надання їжі мігрантам, які утримувалися в угорських «транзитних зонах».¹⁴ Суд нещодавно застосував тимчасові заходи проти Бельгії щодо 148 шукачів притулку, щоб забезпечити їх житлом та матеріальною допомогою для задоволення їхніх основних потреб (*Мсаллем та 147 інших проти Бельгії* (№ 48987/22 та 147 інших)).

13 ЄСПЛ, ЄСПЛ застосує тимчасовий захід у справі щодо судна Sea Watch 3, прес-реліз від 29 січня 2019 р.

14 ЄСПЛ, ЄСПЛ застосує тимчасовий захід у справі щодо судна Sea Watch 3, прес-реліз від 29 січня 2019 р.
Див. Угорський Гельсінкський комітет, Угорщина продовжує морити голодом затриманих у транзитних зонах, <https://helsinki.hu/en/hungary-continues-to-starve-detainees-in-the-transit-zones/> (останнє відвідання 01/08/ 22).

Інші справи стосувалися рішень припинити лікування, що підтримує життя ([Ламберт та інші проти Франції](#) (№ 46043/14, 05.06.15)), ([Гард та інші проти Сполученого Королівства](#) (№ 39793/17, 09.06.17; 13.06.17; 19.06.17)).

Суд отримав численні заяви з приводу кризи Covid-19. Багато клопотань стосувалися переміщення осіб з місць ув'язнення чи їхнього захисту від ризику інфікування. Більшості з них було відмовлено, за винятком дуже вразливих осіб (неповнолітні без супроводу чи особи з серйозними захворюваннями). Інші клопотання щодо схем вакцинації, обов'язковості вакцинації та клопотання стосовно загальних заходів були відхилені як такі, що не підлягають розгляду.¹⁵

Справи, пов'язані з конфліктом

Суд неодноразово ухвалював тимчасові заходи, яких вимагали держави, що перебувають у стані міжнародного збройного конфлікту.¹⁶ Незвичайним в таких тимчасових заходах є те, що вони мають загальне застосування, потенційно застосовні до неідентифікованої та невизначеної кількості осіб, і не враховують зазвичай суворі критерії Суду щодо екстериторіальної юрисдикції. Ці заходи вживаються як щодо держави-відповідача, так і щодо держави-заявника (за винятком тимчасових заходів стосовно російського вторгнення в Україну, що спрямовані лише на Росію), а в одній справі - Вірменія проти Туреччини - йдеться про «всі держави, які прямо чи опосередковано причетні до конфлікту». Вони вимагають від держав утримуватися від вжиття будь-яких заходів, які можуть призвести до порушення визначених Конвенцією прав цивільного населення, зокрема статей 2 і 3.¹⁷

Наприклад, у тимчасовому заході від березня 2022 року щодо російської агресії в Україні Суд вирішив «в інтересах сторін і належного провадження вказати уряду Росії на необхідність утримуватися від військових нападів на цивільних осіб і цивільні об'єкти, включно із житловими приміщеннями, транспортними засобами екстреної допомоги та іншими спеціально захищеними цивільними об'єктами, такими як школи та лікарні, а також негайно забезпечити безпеку медичних закладів, персоналу і транспортних засобів екстреної допомоги на території, атакованій чи в облозі російських військ». Суд також застосовував цей захід до будь-яких клопотань осіб, у тому числі тих, хто знаходив прихисток у притулках, будинках та інших спорудах, побоюючись за своє життя через постійні обстріли та стрілянину, без або з обмеженим доступом до їжі, медичної допомоги, води, санітарії, електрики та інших взаємопов'язаних послуг, необхідних для виживання, які потребують гуманітарної допомоги та безпечної евакуації, поки вони можуть надати достатні докази того, що вони стикаються з серйозним і неминучим ризиком непоправної шкоди їхній фізичній недоторканості та/або праву на життя. Суд також зобов'язав Російську Федерацію забезпечити безперешкодний доступ цивільного населення до безпечних шляхів евакуації, медичної допомоги, продовольства та інших предметів першої необхідності, швидке та безперешкодне проходження гуманітарної допомоги і пересування гуманітарних працівників (див. прес-релізи [тут](#) і [тут](#), пізніше [розширено та уточнено](#)).

Суд також ухвалив тимчасові заходи щодо військовополоненого, утримуваного російськими військовими, зобов'язавши Російську Федерацію забезпечити дотримання його конвенційних прав і надати йому за потреби медичну допомогу. Як виняток, Суд вирішив, що цей захід охоплюватиме будь-які клопотання, подані від імені українських військовополонених, які перебувають в російському полоні, в яких було достатньо доказів того, що вони стикаються з серйозним і неминучим ризиком незворотної шкоди їхній фізичній недоторканості та/або праву на життя. Суд також звернувся до російської влади за інформацією про те, чи була особа захоплена та в яких умовах її утримували, включно з пройденим медичним обстеженням або лікуванням ([Олійніченко проти Росії та України](#) (№ 31258/22)). Зауважте, що щодо порушень, які сталися після 16 вересня 2022 року, неможливо буде подавати клопотання про тимчасові заходи проти Російської Федерації через її виключення з Ради Європи.

Клопотання, що ґрунтуються на інших правах за Конвенцією

¹⁵ ЄСПЛ, Інформаційна довідка щодо тимчасових заходів.

¹⁶ У тому числі Грузія проти Росії (II) (№ 38263/08), тимчасовий захід, 12 серпня 2008 р., Україна проти Росії (№ 20958/14), тимчасовий захід, 13 березня 2014 р., Вірменія проти Азербайджану (№ 42521/20), тимчасовий захід, 29 вересня 2020 р., і Вірменія проти Туреччини (№ 43517/20), тимчасовий захід, 6 жовтня 2020 р.).

¹⁷ Див. Дзехц'яру, К. та Цевелекос, В. «Тимчасові заходи: чи варто втрачати деякі можливості?» (2021) Огляд Європейської конвенції про права людини, 2(1), 1-10.

Такі справи трапляються набагато рідше, але є докази того, що Суд стає дедалі прогресивнішим у своїй практиці щодо тимчасових заходів.

Поряд із нещодавніми змінами в прецедентному праві ЄСПЛ, зазначеними нижче, ЄСПЛ давно встановив, що тимчасові заходи не були виправданими для запобігання неминучому знесенню майна; неминучій неплатоспроможності; для забезпечення виконання обов'язку проходження військової служби; звільнення заявника, який перебуває у в'язниці в очікуванні рішення Суду щодо справедливості судового розгляду; забезпечення проведення референдуму; попередження розпуску політичної партії; або призупинення ухвалення конституційних поправок, що впливають на термін повноважень членів судової влади.¹⁸

Право на юридичне представництво¹⁹ та справедливий суд (стаття 6)

Однією з гарантованих ЄСПЛ у рамках тимчасових заходів сфер є право відповідача особисто обирати захисника, щоб реалізувати своє право на індивідуальне звернення до Суду. У деяких справах Суд розширював сферу дії наказів щодо відмови в представництві, включаючи зобов'язання не лише надати юридичне представництво, але й забезпечити дотримання статті 6 органами влади у внутрішніх судових розглядах у сфері національної безпеки (*Оджалан проти Туреччини* (№ 46211/99, 12 травня 2005 р.)). У справі *Штукатуров проти Росії* (№ 44009/05, 27.03.08) стосовно заявника у психіатричній лікарні, якому було відмовлено в доступі до адвоката, Суд детально роз'яснив, що потрібно для ефективного доступу до адвоката. У справі *D.B. проти Туреччини* (№ 33526/08, 13.07.10) Суд зобов'язав органи влади надати адвокату доступ до центру утримання іммігрантів не лише для отримання довіреності, але й отримання інформації щодо ризиків, з якими зіштовхнеться заявник у разі повернення до Ірану. У *справі Шамаєв та інші проти Грузії та Росії* (№ 36378/02, 12.04.05) заходи Суду передбачали «безперешкодний доступ» адвокатів до їхніх клієнтів. У справі *Sea Watch 3*, де судну з мігрантами на борту не дозволили пришвартуватися в Італії, Суд вказав, що 15 неповнолітнім без супроводу на борту слід надати належну правову допомогу (приміром, правову опіку).²⁰ У *X проти Хорватії* (№ 11223/04, 17.07.08) адвокату, призначеному державою, було вказано представляти заявника, який згідно з національним законодавством не мав повноважень приймати рішення щодо законного представника.

У низці справ 2022 року, пов'язаних із позбавленням імунітету польських суддів з метою притягнення їх до відповідальності, Суд постановив, що провадження щодо зняття імунітету має відповідати вимогам «справедливого судового розгляду» згідно зі статтею 6(1), зокрема «незалежного і безстороннього суду, встановленого законом», і що Дисциплінарна палата не повинна приймати жодного рішення щодо імунітету до остаточного розгляду скарги Судом (див. *Рачковські проти Польщі* (№ 33082/22); *Врубель проти Польщі* (№ 6904/22); *Стенка проти Польщі* (заява № 18001/22)).

Право на вільне звернення до Суду

Суд вживав тимчасові заходи для захисту фізичної безпеки заявника, справа якого перебуває на розгляді Суду. Тимчасові заходи зобов'язували утримувати заявника в рамках програми захисту свідків, щоб захистити його від фізичної розправи та помсти з боку злочинних груп (*RR проти Угорщини* (№ 19400/11, 04.12.12)). У *справі Бітієва та X проти Росії* (№ 57953/00, 37392/03, 21.06.07) заявниця зазнала залякувань і переслідувань з боку військових і правоохоронних органів після звернення до Суду щодо позасудового вбивства її сім'ї. Суд зобов'язав російський уряд вжити всі заходи для забезпечення того, щоб жодні перешкоди не чинилися ефективному здійсненню права заявниці на індивідуальне звернення.

Справи щодо захисту сімейного та приватного життя (стаття 8)

Суд вживав тимчасові заходи в обмеженій кількості справ, пов'язаних із заявами про порушення статті 8 щодо захисту приватного та сімейного життя. У *справі Еванс проти Сполученого Королівства* (№ 6339/05, 10.04.07) ЄСПЛ вжив тимчасовий захід аби запобігти знищенню ембріонів, які були ключовими у справі, доки Суд не

¹⁸ Див. ст. 2-3 Довідника ЄСПЛ щодо тимчасових заходів.

¹⁹ Див. Ф.Ліч (P. Leach), «Терміновість у Європейському суді з прав людини: нові напрями та майбутні перспективи механізму тимчасових заходів?» за редакцією Е.Рітера (E. Rieter) Терміновість і права людини (TMC Asser Press) (готується до друку) стор. 209-211.

²⁰ Там же.

ухвалить рішення по суті заяви. Суд вжив тимчасові заходи, які вимагають контакту батьків з дітьми після того, як їх було доручено взяти під опіку з метою усиновлення (Соареш де Мельо ([Soares de Melo проти Португалії](#) (№ 72850/14, 16.02.16)). Суд також застосував тимчасові заходи для запобігання поверненню дитини до третьої країни відповідно до Гаазької конвенції на підставі скарги про те, що таке повернення означало б порушення статті 8 ([Ешкіназі та Челуш проти Туреччини](#), № 14600/05, 06.12.05).

Суд також вдавався до тимчасових заходів щодо права на «житло» відповідно до статті 8. Тимчасові заходи були застосовані для запобігання:

- ▶ Виселенню з ромських поселень, доки влада не забезпечить житлом дітей, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших вразливих осіб ([Йорданова та інші проти Болгарії](#), № 25466/06, 24.04.12); [P.N. та інші проти Італії](#) (№ 25838/19));
- ▶ Виселенню та знесенню будинків, які були несанкціонованими спорудами, доки уряд не надасть Суду точну і докладну інформацію щодо заходів, вжитих національною владою для забезпечення заявників належним житлом та соціальними послугами ([Раджі та інші проти Іспанії](#), № 3537/13, 16.12.14); див. також [АМВ та інші проти Іспанії](#) (№ 77842/12), 28.01.14)).

Слід підкреслити, що ці заходи були зосереджені не на виселенні як такому, а на захисті вразливих осіб, які зазнали б шкоди в результаті виселення.

Свобода вираження поглядів (стаття 10)

Суд також вдавався до тимчасових заходів щодо ймовірних порушень статті 10 Конвенції. У [справі Седлецька проти України](#) Суд вдався до нового застосування тимчасових заходів (№ 42634/18) 01.04.21) щодо клопотання журналістки відмовити в доступі до її мобільних даних, які б розкрили журналістські джерела. Суд зобов'язав державу-відповідача забезпечити, щоб органи державної влади утрималися від доступу до даних в очікуванні рішення Суду (додаткові приклади справ щодо компаній/НУО див. нижче).

Тимчасові заходи від імені організацій

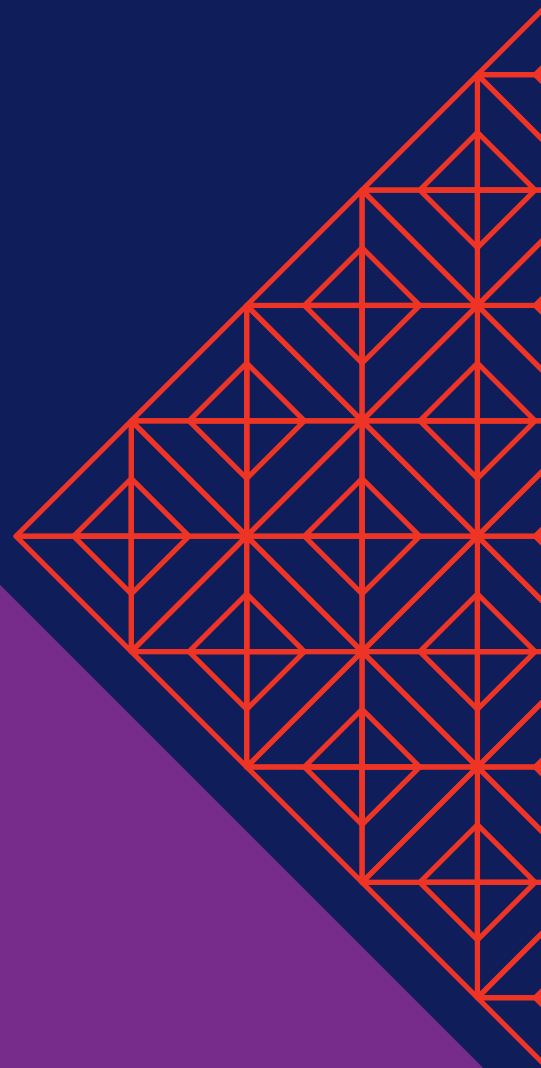
Хоча переважна більшість тимчасових заходів стосується фізичних осіб, Суд, як виняток, поширював сферу їхньої дії і на юридичних осіб (компанії та НУО). Ці справи також є прогресивними, оскільки вони також стосуються основних порушень статті 10 (та інших **кваліфікованих прав**).

У 2017 році, у справі [Телерадіомовна компанія Руставі 2 проти Грузії](#) (№ 16812/17), за Правилем 39 ЄСПЛ вимагав від Грузії тимчасово призупинити дію остаточного рішення грузинського суду про передачу провладному ЗМІ права власності на найбільше ЗМІ країни, яке є відкрито критичним до чинної влади, оскільки це призвело б до його закриття. Ця справа стосувалася оскаржуваного порушення статті 10 (свобода вираження поглядів), а також статті 1 протоколу 1 (право власності) і статті 6(1) (справедливий суд).

Це новаторське застосування тимчасових заходів для захисту незалежних ЗМІ ще більше закріпилося в практиці Суду в березні 2022 року, коли Суд ухвалив тимчасові заходи на запит російської незалежної медіакані «Новая газета». Влада зобов'язала «Новую газету» видалити окремі статті про війну в Україні. Через загрозу застосування російського законодавства, яке **криміналізувало відповідальність за «фейкові новини»** про дії збройних сил РФ, «Новая газета» припинила висвітлювати військові дії в Україні, щоб уникнути загрози закриття. Суд, з урахуванням виняткових обставин, за яких було подано клопотання, зобов'язав російський уряд утримуватися, до наступного повідомлення, від дій і рішень, спрямованих на повне блокування та припинення діяльності «Новой газеты», а також від інших дій, які за поточних обставин могли позбавити «Новую газету» користування правами, гарантованими статтею 10 Конвенції ([ANO RID Новая газета та інші проти Росії](#) (№ 11884/22)).

Практика Суду за Правилем 39 була поширена на громадянське суспільство наприкінці 2019/на початку 2022 років, коли російські організації Міжнародний Меморіал і Правозахисний центр «Меморіал» клопотали про застосування та отримали тимчасові заходи з приводу неминучої ліквідації відповідно до Закону про іноземних агентів. Суд постановив призупинити виконання ліквідаційної процедури до розгляду Судом справи [Екодефенс та інші проти Росії](#) ((9988/13 та інші, 14.06.22)), яка стосувалася відповідності законів про іноземних агентів статтям 10 і 18 Конвенції (де обидві організації були заявниками).

**ЧАСТИНА 2.
ПОДАННЯ
КЛОПОТАНЬ ПРО
ЗАСТОСУВАННЯ
ТИМЧАСОВИХ
ЗАХОДІВ ЗА
ПРАВИЛОМ 39**

ФОРМАТ І ЗМІСТ КЛОПОТАНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ

Подання клопотань

- ▶ Відсутня встановлена форма клопотань про застосування тимчасових заходів. Їх можна запросити листом, якщо вказано всю важливу інформацію. **Пропонований шаблон** клопотання міститься у цьому посібнику.
- ▶ **Важливо**, щоб у клопотанні містилися всі контактні дані (адреса, телефон і електронна адреса, дата народження, громадянство) заявника та контактні дані його представника.²¹
- ▶ Заявники повинні вказати державу, проти якої подається клопотання і проти якої спрямований тимчасовий захід. Ця держава має бути членом Ради Європи. Для справ щодо депортації/видворення це, швидше за все, буде держава, яка висилає/видворяє. Зауважте, що через виключення Російської Федерації з Ради Європи відсутня можливість подання клопотань щодо застосування тимчасових заходів щодо порушень, скоєних після 16 вересня 2022 року (див., наприклад, відмову у тимчасових заходах щодо українських дітей у Криму, яких там мала неминуче усиновити Росія). Щодо порушень, скоєних до цієї дати, і заяв проти Росії, що знаходяться на розгляді, Суд надалі має повноваження вживати тимчасові заходи (хоча, з огляду на поточну відмову Росії у співпраці, наразі шансів на їхнє дотримання мало).
- ▶ Конкретизуючи запитувані заходи, корисно формулювати їх так, ніби Суд виносить наказ державі-відповідачу. Наприклад, якщо йдеться про стан здоров'я затриманого, вимагайте, щоб «заявнику був наданий безперешкодний доступ до незалежного лікаря-практика та його нагляд, а також надано все необхідне лікування». Одна з пропозицій полягає в тому, щоб почати з ширшого клопотання (наприклад, «щоб органи влади надали доступ до незалежного законного представника»), а потім перерахувати, що це передбачає (наприклад, «включно із наданням конфіденційних місць для зустрічей, необхідного часу і можливостей для консультації з представником, а також дозволом представнику регулярно зустрічатися з клієнтом тощо»). Тип клопотання може бути настільки ж різноманітним, як і спектр порушень, але може містити такі вимоги:
 - Утриматися від виконання запропонованої дії (вигнання, виселення тощо)
 - Надати необхідні послуги (наприклад, медичні, соціальні, безпекові)
 - Дозволити доступ (наприклад, юридичному чи медичному працівнику)
 - Надати інформацію (наприклад, про місцезнаходження заявника або його лікування)
 - Забезпечити безпеку заявника (наприклад, якщо він зазнає переслідувань з боку влади)
- ▶ У клопотаннях мають бути викладені аргументи на користь застосування зазначених тимчасових заходів. Зокрема, у клопотанні слід детально вказати та підтвердити доказами таке:
 - Підстави для клопотання про застосування тимчасових заходів, включаючи:
 - Детальний опис поточної ситуації
 - Характер ймовірного неминучого ризику незворотної шкоди
 - Інформація щодо провадження на національному рівні:
 - Інформація щодо провадження на національному рівні, включно із датою і змістом судових рішень та апеляцій
 - Уся інша доречна інформація щодо провадження в національних органах
 - Копії всіх пов'язаних документів (копії рішень національних органів влади, судових рішень, звернень до національних органів влади та судів, тощо)
 - Права за ЄКПЛ, які будуть порушені, якщо тимчасові заходи не будуть вжиті. Зауважте, хоча клопотання має містити щонайповніший виклад справи, вимоги для вжиття тимчасового заходу є нижчими, ніж для встановлення порушення – сторони повинні представити обґрунтовану чи *prima facie* справу. Це слід

21 ЄСПЛ, [Практична інформація щодо тимчасових заходів](#).

- пам'ятати, особливо у випадках термінових заяв, коли немає часу для складання вичерпного клопотання.
- Реєстраційний номер заяви від Суду, якщо клопотання стосується заяви, що розглядається
- Будь-яка інша інформація та документи, які вважаються необхідними
- ▶ Викладаючи правові аргументи щодо того, чому та як задоволені вимоги для застосування тимчасових заходів, цитуйте будь-яку відповідну практику ЄСПЛ та будь-яких інших відповідних установ (наприклад, договірні органи ООН, інші регіональні правозахисні механізми та рішення національних судів).²²

Клопотання про застосування тимчасових заходів мають супроводжуватися підтверджуючими документами, включаючи такі:

- ▶ показання заявника (якщо їх можливо отримати) та/або його законних представників чи інших відповідних свідків, які власними словами пояснили б ймовірні ризики і потенційну шкоду для заявника та інші обставини, що стосуються клопотання;
- ▶ копії всіх відповідних національних рішень;
- ▶ будь-які інші необхідні відповідні документи (наприклад, висновки судово-медичної експертизи, повідомлення про арешт/затримання, скарги до органів влади, нещодавні медичні висновки, світлини, документи, що підтверджують вразливість заявника, статті в пресі чи звіти щодо ситуації заявника тощо).

У справах щодо видворення та екстрадиції клопотання про тимчасові заходи мають:

- ▶ Містити детальні причини залишення країни походження/країни призначення, причини побоювань повернення до країни походження/країни призначення, інформацію щодо дати й обставин прибуття в договірну державу, очікувані дату і час видворення/депортації/екстрадиції, адресу або місце тримання заявника;
- ▶ Містити інформацію щодо проваджень щодо надання притулку або видворення, якщо це доречно, та всі пов'язані з цим документи;
- ▶ Містити якомога більше інформації про країну, приміром звіти НУО та урядові звіти щодо прав людини в цій країні;
- ▶ Якщо видворення тягне за собою ризики для здоров'я, містити скарги на стан здоров'я та докази того, що видворення призведе до непоправного ризику.

У справах щодо здоров'я клопотання про тимчасові заходи мають:

- ▶ Містити медичну картку заявника (хоча отримання копій може забрати багато часу);
- ▶ Якщо це взагалі можливо, супроводжуватися медичним висновком незалежного експерта, в якому викладено експертну оцінку ризиків для заявника ([Алексанян проти Росії](#) (№ 46468/06, 22.12.08), § 65); [Аміров проти Росії](#) (№ 51857/13, 27.11.14));
- ▶ Містити будь-які інші відповідні матеріали, приміром, дані щодо умов тримання чи лікування в лікарнях/ місцях ув'язнення у відповідній країні.²³

Корисним було б подавати докази та документацію у впорядкованому вигляді. Зі зростанням кількості клопотань про тимчасові заходи, доцільно зробити це для пришвидшення розгляду клопотань ЄСПЛ.

Разом із клопотанням про тимчасові заходи має подаватися також повністю та належним чином заповнений **формуляр заяви**, якщо він ще не був поданий. Проте, як виняток, клопотання про тимчасові заходи може бути подано без формуляра заяви, натомість у клопотанні має бути вказано і роз'яснено, чому клопотання не може супроводжуватися формуляром заяви. За таких обставин, якщо Суд застосує захід, він вимагатиме подання формуляра заяви (зазвичай протягом чотирьох тижнів, але цей термін може бути подовжений за

22 Див. далі: Єва Рітер (Eva Rieter), «Запобігання непоправній шкоді: тимчасові заходи у міжнародних судових рішеннях з прав людини (Intersentia), основоположний текст про тимчасові заходи.

23 При поданні звітів найліпшим було б надати стислий звіт або уривки зі звітів, що безпосередньо стосуються предмету вашої справи, а не подавати увесь загальний звіт стосовно країни, про яку йдеться.

запитом за умови обґрунтування). Якщо його не буде подано вчасно, Суд попередить заявника, а якщо на це попередження не відреагують, то Суд вилучить заяву з реєстру та скасує тимчасовий захід.

Якщо клопотання подано законним представником, необхідно надіслати належним чином заповнений **бланк довіреності**. Для цього заявники повинні використовувати окремий [бланк довіреності](#) Суду. Подання бланку довіреності одночасно із клопотанням не є суворою вимогою. Однак якщо бланк довіреності не надається, у клопотанні варто обґрунтувати причину і додати посилання на те, що клопотання подано за згодою заявника (звичайно, таку згоду потрібно отримати), або ж пояснити, чому на той момент отримати згоду було неможливо. За таких обставин бланк довіреності **необхідно** надати невдовзі після. Якщо формуляр заяви подається разом із або після клопотання щодо тимчасових заходів, то бланк довіреності до заяви також застосовуватиметься до клопотання (тому немає необхідності у підписанні двох бланків довіреності).

СТРОКИ ПОДАННЯ КЛОПОТАНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ

Зазвичай клопотання про застосування тимчасових заходів має бути отримане **якнайшвидше з моменту остаточного рішення національного органу**. Суд не вживатиме тимчасові заходи, якщо залишаються невичерпані засоби національного захисту, які мають призупинювальний ефект (наприклад, судові заборони).²⁴

Зазвичай для розгляду клопотання Суду потрібно щонайменше 24 години, тому не надсилайте їх безпосередньо перед оскаржуваною дією; за таких обставин Суд нічого не зможе вдіяти. Якщо справа не є терміною, Суд знадобиться кілька днів, тому рекомендується надсилати клопотання не менше ніж за 24 години - краще за все було б робити це мінімум за три дні, але чим завчасніше – тим ліпше. З урахуванням цих обставин, Суд визнає, що такі часові рамки можуть бути дуже складними для заявників, особливо в контексті екстрадиції чи видворення, коли видворення частовідбувається негайно після ухвалення рішення. Відтак у рекомендаціях від ЄСПЛ вказується, що у випадках, де є ризик негайного виконання (особливо у випадках видворення):

- ▶ ЄСПЛ розглядатиме клопотання про тимчасові заходи до ухвалення національним органом остаточного рішення, але тільки за обставин, коли між рішенням і видворенням заявника до третьої держави проходить надзвичайно обмежений проміжок часу;
- ▶ У такому випадку заявники/представники мають подати клопотання про тимчасові заходи в очікуванні рішення національного органу, чітко вказати дату ухвалення остаточного рішення, а також роз'яснити у клопотанні, що воно обумовлене очікуваною несприятливістю остаточного рішення національного органу.²⁵

Коли непоправна шкода може виникнути одразу після остаточного рішення, варто якомога раніше отримати інструкції клієнта щодо справи, щоб гарантувати термінове подання клопотання за Правилom 39. Крім того, представники повинні повідомити національні органи про подання до ЄСПЛ клопотання про тимчасові заходи, щоб вони були про це обізнані.

Суд зазвичай не розглядає клопотання в неробочий час (після 16:00 за страсбурзьким часом з понеділка по п'ятницю, а також у вихідні та святкові дні). Якщо питання потребує термінового вирішення поза робочими годинами, радимо надіслати факсом чи онлайн на сайті дуже стисле повідомлення в робочі години за страсбурзьким часом, де коротко викласти ситуацію та вказати, що клопотання надійде невдовзі. Суд, якщо це можливо, вийде на зв'язок і може організувати отримання клопотання.

З іншого боку, не рекомендується надсилати надто багато сповіщень у випадках, коли ризик є лише гіпотетичним, оскільки Суд може розцінити ризик недостатньо безпосереднім і відхилить клопотання.

ЯК ПОДАЮТЬСЯ КЛОПОТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ

- ▶ Клопотання про тимчасові заходи слід подавати до ЄСПЛ у письмовій формі – або через сайт Правилa 39 [esomts](#) (нижче), поштою чи факсом – і, за можливості, мовою однієї з держав-членів. ЄСПЛ не прийматиме

²⁴ [ЄСПЛ, Практичні рекомендації](#).

²⁵ [Там же](#).

клопотання, надіслані електронною поштою.

- Веб-адреса сайту Правила 39 – <https://r39.echr.coe.int>. Додаткова інформація про веб-сайт наводиться нижче.
- Існує два спеціальні номери факсу для надсилання клопотань про тимчасові заходи : **+33 (0)3 88 41 39 00 та +33 (0)3 90 21 43 50**. Якщо клопотання надіслані не на ці номери, їх не отримають і не опрацюють.
- Хоча клопотання за Правилom 39 можуть бути надіслані поштою, з урахуванням часу, необхідного для надсилання поштою, і ризику через проблеми з доставкою, надсилання поштою не рекомендується. Тим не менше, поштова адреса така:

Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights)
Рада Європи (Council of Europe)
67075 STRASBOURG CEDEX
ФРАНЦІЯ (FRANCE)

- Клопотання про тимчасові заходи приймаються з понеділка по п'ятницю від **8:00** до 16:00 за страсбурзьким часом (**GMT+1**). Клопотання, надіслане після 16:00, зазвичай розглядається не раніше наступного робочого дня. Надіслані у святкові дні клопотання розглядаються наступного робочого дня.²⁶
- Будь-який факс обсягом понад десять сторінок слід надсилати частинами.²⁷
- ▶ У всіх клопотаннях про тимчасові заходи на першій сторінці слід виділяти жирним шрифтом таке:
 - Правило 39 – Терміново;
 - Контактна особа (ім'я і контактні дані, включно з адресою електронної пошти);
 - У справі щодо депортації чи екстрадиції - дата і час очікуваного видворення та країна призначення.
- ▶ Якщо представники мають проблеми з надсиланням факсу до Суду, вони повинні зв'язатися з Судом (наразі за номером +33 (0)3 88 41 20 18) і повідомити про труднощі з поданням клопотання за Правилom 39. У Суді оцінять, чи існують технічні проблеми з їхнього боку, і, якщо так, порадять альтернативні засоби зв'язку (зазвичай електронна пошта). Якщо з боку Суду немає технічних проблем – в Суді порадять продовжувати спроби надіслати факс. З цієї причини бажано надіслати клопотання за Правилom 39 якомога раніше протягом дня, щоб мати час для кількох спроб надсилання до 16:00.
- ▶ Якщо Суд отримає лише часткову копію клопотання, він може спробувати зв'язатися із заявником або представником, якщо це можливо. Після встановлення першого контакту Суд може, на свій розсуд і за власною пропозицією, прийняти клопотання іншим шляхом, включно з електронною поштою.

САЙТ ПРАВИЛА 39

У жовтні 2022 року Суд відкрив онлайн-сайт Правила 39, доступний за адресою: <https://r39.echr.coe.int>. Він є у доступі англійською та французькою мовами, і ним можна користуватися для завантаження клопотань за Правилom 39 до Суду. Після завантаження клопотання через сайт Суд спілкуватиметься зі сторонами через сайт. Якщо клопотання подається через сайт, а Суд вимагає додаткової інформації, слід робити це через сайт.

Щоб користуватися сайтом, необхідно мати обліковий запис ECHR Services. Якщо представник уже користувався eComms Суду, той же обліковий запис можна використовувати для доступу до сайту Правила 39.

Для автентифікації облікового запису також потрібен додаток Authenticator (можна завантажити через Apple або Google App Store). Якщо ви не можете використовувати застосунок Authenticator, тоді не можна використовувати портал, а клопотання потрібно надсилати факсом чи поштою.

Перейшовши на сайт, натисніть «Нове клопотання», щоб подати нове клопотання.

Для подання клопотань заявники повинні заповнити такі обов'язкові поля:

²⁶ Перелік державних свят доступний тут: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=contact&c>.

²⁷ ЄСПЛ, [Практична інформація щодо тимчасових заходів](#).

- ▶ Поле «Назва клопотання» (у цьому полі заявники повинні коротко пояснити предмет своїх клопотань);
- ▶ Поля, що стосуються заявників, представника та відповідної держави;
- ▶ Надішліть принаймні одне вкладення. Усі вкладення мають бути у форматі PDF. Вкладення має містити, як мінімум, основний документ, у якому викладається інформація щодо підстав клопотання, національних проваджень і стверджуваних порушень прав за Конвенцією. Необхідно додати всі додаткові документи та докази.

Потім натисніть «надіслати», щоб відправити клопотання.

Щоб переглянути поточні та попередні клопотання, натисніть розділ «мої клопотання» на сайті.

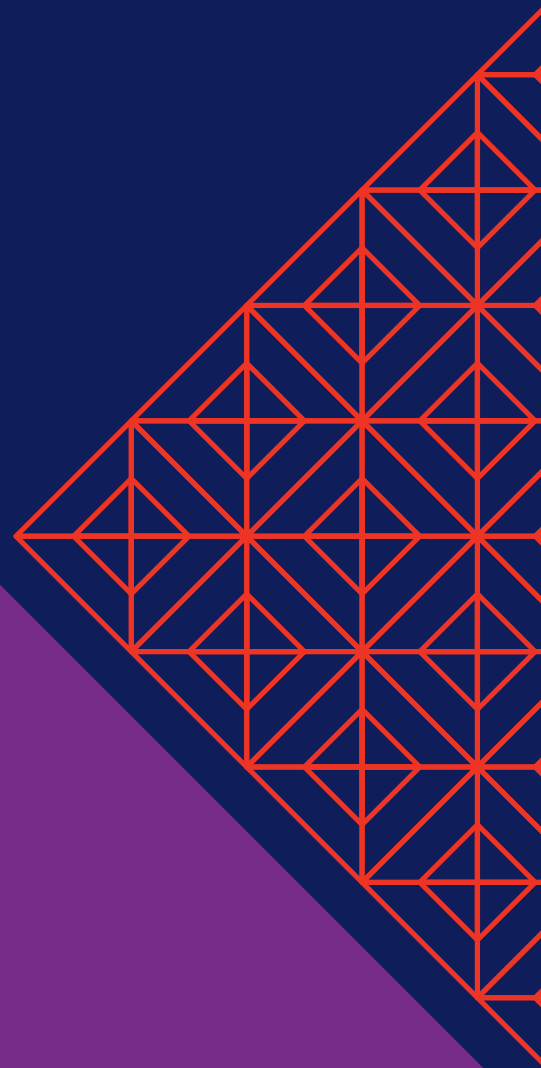
Суд не використовуватиме портал для зв'язку із заявниками, які подали клопотання в інший спосіб, тобто факсом чи поштою.

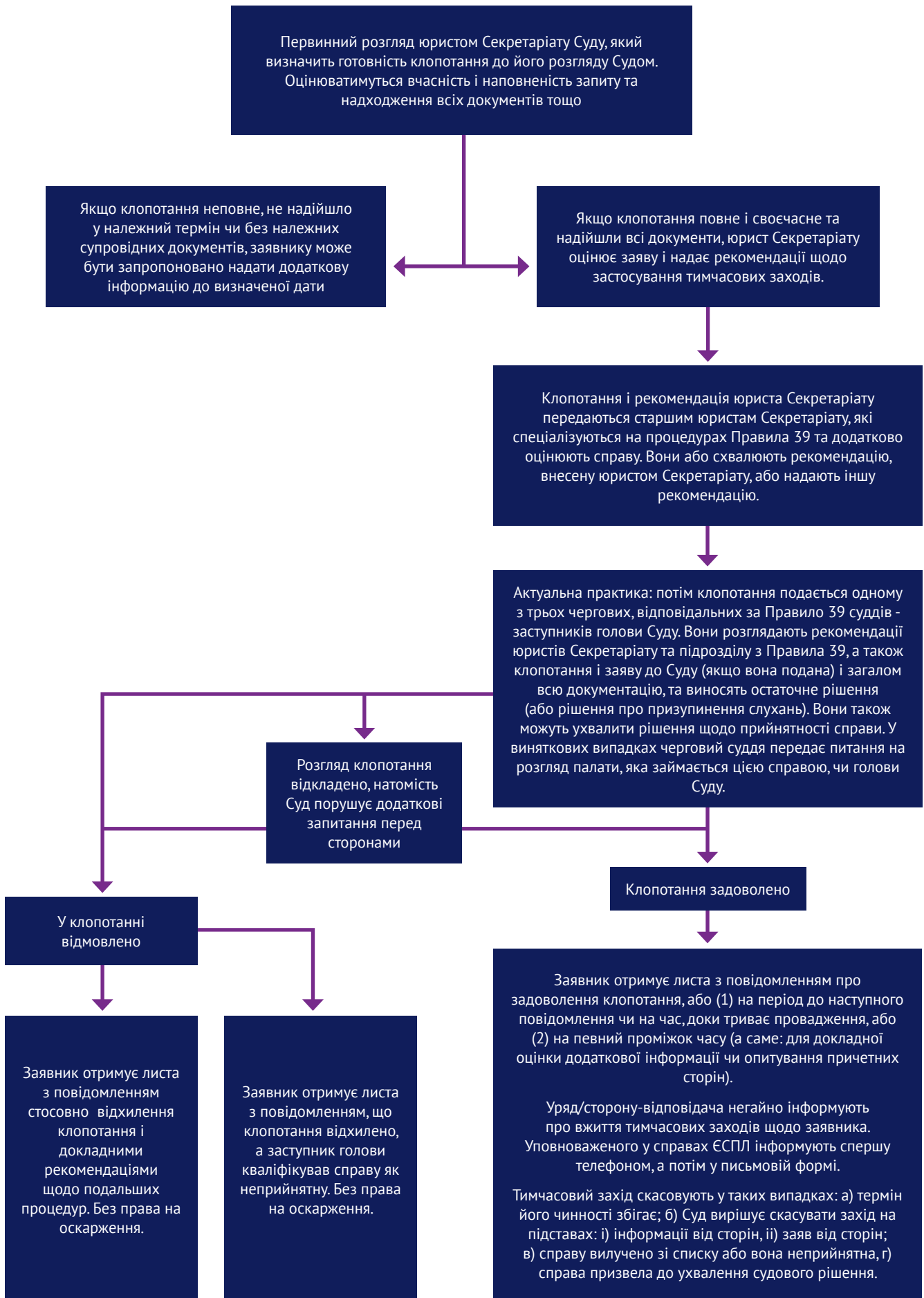
Якщо клопотання було подано через сайт Правилa 39, і воно було закрито на сайті після того, як заявнику було повідомлено про рішення, подальше листування з Судом слід здійснювати факсом або поштою.

ПОШИРЕНІ ПОМИЛКИ, ЯКИХ СЛІД УНИКАТИ

- ▶ Передчасне подання клопотання: коли ризик не є неминучим, або є невичерпані національні засоби правового захисту, які мають призупинювальний ефект;
- ▶ Надто пізнє подання клопотання: протягом 24 годин після настання непоправної шкоди або після оскаржуваної дії (наприклад, після депортації);
- ▶ Занадто об'ємне клопотання – воно має бути стислим і супроводжуватися відповідною підтверджуючою документацією;
- ▶ Неподання формуляра заяви у разі застосування тимчасових заходів. Якщо цього не буде зроблено, ЄСПЛ вважатиме, що справа не продовжується належним чином, вилучить справу з реєстру та скасує будь-які заходи;
- ▶ Неподання бланку довіреності разом із клопотанням або відразу після нього. Справи будуть (і таке вже траплялося) відхилені, якщо ЄСПЛ не вважає, що представник має повноваження представляти заявника ([Ісаков проти Росії](#) (№ 52286/14, 05.07.16)).
- ▶ Відсутність спілкування з Судом. Якщо Суд просить заявника надати інформацію, відповідь повинна бути надана. Якщо Суд просить заявника відреагувати на коментарі уряду або оновити інформацію, заявник зобов'язаний відповісти. Невиконання цього може призвести до скасування заходів і вилучення справи з реєстру.

**ЧАСТИНА 3. ЩО
ВІДБУВАЄТЬСЯ
ПІСЛЯ ТОГО, ЯК
КЛОПОТАННЯ
ЩОДО
ЗАСТОСУВАННЯ
ТИМЧАСОВИХ
ЗАХОДІВ БУЛО
ПОДАНО?**

ЯК ДІЯТИ, ЯКЩО ВАШЕ КЛОПОТАННЯ ЗА ПРАВИЛОМ 39 ЗАДОВОЛЕНО

Представник уряду при Раді Європи негайно зв'яжеться з урядом-відповідачем. Представник уряду при Раді Європи повинен повідомити про тимчасовий захід відповідний національний орган. На практиці це може відбутися недостатньо швидко. Є численні випадки, коли ймовірні збої в комунікації між представниками уряду і національними органами призвели до неможливості вчасного виконання заходів – наприклад, до здійснення депортації попри вжиті тимчасові заходи. Якщо клопотання за Правилком 39 задовольняється, представник повинен негайно повідомити про це відповідним національним органам.

Важливо пам'ятати, що вжиття тимчасових заходів не перериває та не змінює будь-які інші вимоги щодо допустимості заяви та не є комунікацією заяви. Все ще актуальною залишається потреба у поданні формуляру заяви до визначеного кінцевого терміну, якщо це вже не було здійснено. За практикою, Суд запитує формуляр заяви протягом чотирьох тижнів після клопотання про застосування тимчасових заходів, якщо формуляр не подавався разом із клопотанням.

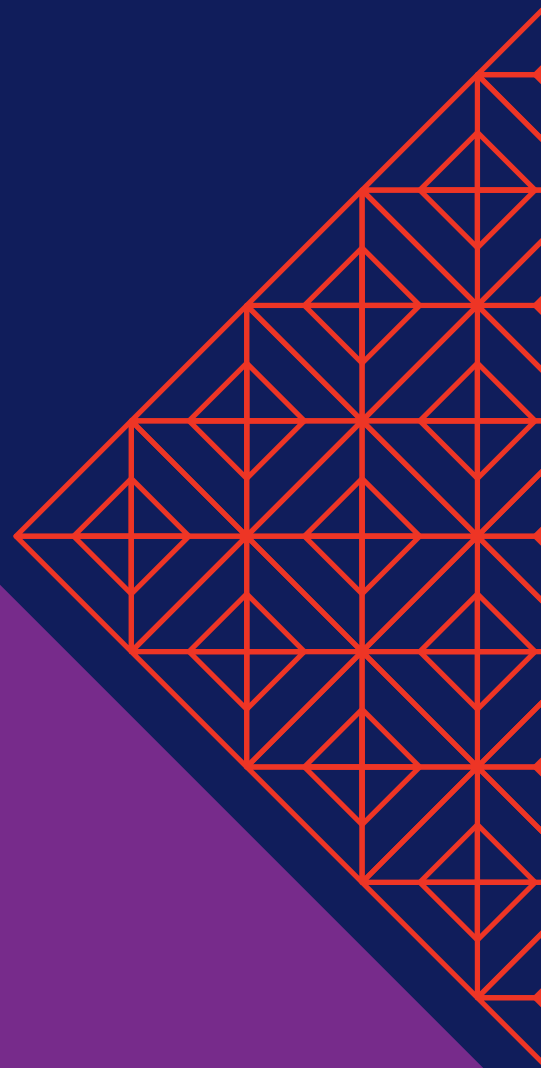
Варто також зазначити, що справи, стосовно яких були застосовані тимчасові заходи, через їхній характер часто розглядаються у більш терміновому порядку. Суд може розглянути таку заяву у пріоритетному порядку (згідно з Правилком 41 Регламенту Суду) або, як виняток, терміново комунікувати справу (Правило 40). Суд може так зробити, навіть якщо тимчасові заходи не будуть застосовані. Це означає, що іноді звичайні часові рамки і терміни ЄСПЛ скорочуються. Через це рекомендується бути готовими до того, що Суд комунікує справу невдовзі після клопотання про тимчасові заходи, і що подання, можливо, потрібно буде підготувати негайно.

Крім того, якщо тимчасові заходи було застосовано, то:

- ▶ Важливо, аби на будь-які повідомлення, отримані заявником чи його представником із Секретаріату ЄСПЛ, надавалися відповіді, інакше справа може бути вилучена з реєстру, а заходи згідно з Правилком 39 – скасовані. Це стосується запитів про надання інформації, коментарів щодо подання уряду-відповідача, або прохань надати оновлені дані.
- ▶ Заявники або їхні представники зобов'язані також забезпечити регулярне інформування ЄСПЛ про перебіг будь-яких національних проваджень, а також негайне інформування ЄСПЛ про будь-які зміни в статусі або обставинах заявника, особливо щодо питань, які є предметом тимчасових заходів.
- ▶ Важливо також, аби в разі втрати представником зв'язку з клієнтом, для якого вживаються тимчасові заходи, ЄСПЛ був поінформований про це якомога швидше.²⁸ У цьому випадку, якщо контакт буде втрачено, захід буде скасовано.

²⁸ ЄСПЛ, [Практична інформація щодо тимчасових заходів](#).

**ЧАСТИНА 4.
ВИКОНАННЯ
ТИМЧАСОВИХ
ЗАХОДІВ**

Якщо захід не виконується, першим кроком є негайне повідомлення Суду про невиконання. Суд листуватиметься з представником відповідного уряду. Проте слід підкреслити, що Суд не може та не має механізму, щоб примусити уряд виконувати тимчасові заходи. Суд може лише встановити, чи є їх невиконання порушенням статті 34 Конвенції. У виняткових випадках Суд інформує Комітет міністрів про факт невиконання.

Як було сказано вище, у справі [Маматкулова](#) було вказано, що заходи, вказані ЄСПЛ, є юридично обов'язковими для урядів-відповідачів. У справі [Маматкулова](#) ЄСПЛ визначив, що уряд Туреччини порушив свої зобов'язання згідно зі статтею 34 ЄКПЛ, яка передбачає індивідуальне право на звернення до ЄСПЛ. ЄСПЛ встановив, що, не запобігши екстрадиції заявників, уряд перешкодив здійсненню ними своїх прав на індивідуальне звернення згідно зі статтею 34 тому що Суд був позбавлений можливості провести належний розгляд скарг і захистити заявників від порушень Конвенції.²⁹

ЄСПЛ встановив порушення урядами статті 34 у багатьох справах.³⁰

Відтак, після того, як справу буде комуніковано, заявники або їхні представники повинні вказати у своїх зауваженнях на недотримання тимчасових заходів (незалежно від того, чи вимагається це Судом, чи ні), та, якщо це обґрунтовано, стверджувати, що це є порушенням статті 34 Конвенції.

Суд може констатувати порушення статті 34 поряд з іншими істотними порушеннями, але він також може констатувати і порушення лише статті 34 за відсутності будь-яких інших істотних порушень (див., наприклад, [Камалієви проти Росії](#) (№ 52812.07), 03.06.10). Якщо Суд визнає порушення статті 34, Комітет міністрів контролюватиме виконання індивідуальних і загальних заходів із їхнього усунення. З цієї причини заявники можуть забажати внести подання згідно з Правилем 9(1) щодо недотримання заходів для усунення порушення статті 34 через невиконання тимчасових заходів. Так само НУО можуть внести подання згідно з Правилем 9(2) щодо ширшого кола порушень, а також системних і поточних проблем, які призвели до невиконання тимчасового заходу.³¹

Суд також має повноваження повідомляти Комітету міністрів про тимчасові заходи (Правило 39(2) Регламенту Суду). Останнім часом, це було використано у березні 2022 року в міждержавних справах України проти Росії.

Іноді Суд згадував невиконання тимчасових заходів у своїх вказівках за статтею 46 (див., наприклад, [Савріддін Джураєв проти Росії](#) (№ 71386/10), 25.04.13); [М.А. проти Франції](#) (№ 9373/15), 01.02.2018). Хоча Комітет міністрів має повну дискрецію визначати необхідні індивідуальні та загальні заходи, такі вказівки Суду є дуже переконливими і Комітет, швидше за все, включить їх до свого нагляду. Дійсно, у справі [М.А. проти Франції](#) вжиття загальних заходів для запобігання подальшим порушенням статті 34 через недотримання тимчасових заходів щодо призупинення депортації явно розглядалося як важливе питання, що змусило Комітет звернутися до Секретаріату з проханням підготувати проміжну резолюцію, якщо у цьому питанні не буде відчутного прогресу (див. [М.А. проти Франції, рішення КМ від 09.03.22](#)). З цієї причини, якщо заявники або представники вирішать внести подання про те, які вказівки за статтею 46 повинен надати Суд, вони можуть наполягати і на дотриманні тимчасових заходів (як індивідуальних, так і загальних заходів).

²⁹ [Маматкулов](#), п. 127.

³⁰ Див. ЄСПЛ, Інформаційна [довідка щодо тимчасових заходів](#).

³¹ Для отримання додаткової інформації про виконання рішень та про можливості участі практиків у процесі виконання, перегляньте корисний посібник Європейської мережі виконання рішень (EIN), доступний [тут](#).

ДОДАТОК 1: ПРИКЛАДИ

Юнусов і Юнусова проти Азербайджану

Лейла та Аріф Юнусови є відомими правозахисниками в Азербайджані, які обіймають керівні посади в Інституті миру та демократії, що раніше знаходився в Баку, а тепер у Нідерландах. Лейлу заарештували 30 липня 2014 року за фальшивими звинуваченнями в шахрайстві, незаконному підприємстві, ухиленні від сплати податків, державній зраді та фальсифікації офіційних документів. Пізніше того ж дня після допиту проти Аріфа також висунули звинувачення в шахрайстві та державній зраді. Обоє утримували в попередньому ув'язненні до 13 серпня 2015 року, коли вони були визнані винними та засуджені Бакинським судом у справах про тяжкі злочини до восьми з половиною та семи років позбавлення волі відповідно.

Під час попереднього ув'язнення EHRAC зі своїм національним партнером Халідом Багіровим подали клопотання за Правилем 39, у якому йшлося про відмову заявникам в доступі до необхідних ліків і їжі, що через дуже поганий стан здоров'я поставило б обох перед неминучим і незворотним ризиком їх здоров'ю та життю. Вони просили звільнити Юнусових з попереднього ув'язнення та перевести їх у відповідні медичні заклади, а також забезпечити їх спеціальним харчуванням і ліками відповідно до їх стану та наглядом з боку кваліфікованих медичних працівників.

Спочатку Суд відклав клопотання за Правилем 39 і запросив у сторін додаткову медичну інформацію. Після її надходження та оновлення Суд задовольнив клопотання за Правилем 39, але лише частково. Він наказав органам влади Азербайджану надати обом заявникам належне лікування у в'язниці, а за відсутності такого лікування у в'язниці - забезпечити негайне переведення першого заявника до спеціалізованого медичного закладу на час розгляду справи в Суді. Уряд також мав щомісяця інформувати Суд про стан здоров'я заявників та перебіг їхнього лікування.

Через шість місяців до Суду надійшли додаткові подання, включно з новим клопотанням з приводу поводження із заявниками у в'язниці та невиконання владою наказу Суду, оскільки щомісячні медичні звіти виявилися поверхневими та бездоказовими. Суд відхилив ці подання, зазначивши, що заявникам було запропоновано надати зауваження по суті, і що ситуацію із дотриманням Правила 39 оцінюватимуть під час розгляду справи у Суді.

Протягом цього часу міжнародне правозахисне співтовариство невинно проводило адвокаційну кампанію щодо стану здоров'я заявників та умов їхнього тримання під вартою. Це включало лобювання членів Європейського парламенту, які організували приліт німецького лікаря до Баку для відвідання заявників у в'язниці. Лікар дійшов висновку про потребу у терміновій госпіталізації заявників.

Наприкінці 2015 року заявники були звільнені з-під варти за станом здоров'я, а відтак ЄСПЛ скасував тимчасові заходи.

Як зазначено в [рішенні](#) від 2 червня 2016 року, уряд Азербайджану справді надавав щомісячні медичні звіти про заявників. Проте Суд зазначив, що вони склалися з однієї-двох сторінок, були у стандартному форматі та лише зазначали, що «стан здоров'я заявників стабільний і не потребує [їхнього] переведення до спеціалізованого медичного закладу». Звіти не супроводжувалися жодними медичними документами. Таким чином, Суд вказав на порушення статті 34 Конвенції через недотримання букви та духу тимчасового заходу, вказаного Судом відповідно до Правила 39. Ненадання жодних медичних документів означало, що Суд не міг встановити, чи заявники під час тримання під вартою отримували належну медичну допомогу, як того вимагає тимчасовий захід. Крім того, Суд встановив істотні порушення статті 3 Конвенції через ненадання належної медичної допомоги.

Висновки:

- ▶ Що стосується питань лікування у в'язниці, Суд вимагає детальних доказів. За деяких обставин їх буває важко отримати, але бажано надати якомога більше медичної документації в оригінальному поданні за Правилем 39.
- ▶ Суд не бажав далі спілкуватися із заявниками щодо дотримання Правила 39, доки він не оцінить це питання у своєму рішенні, зрештою виявивши недотримання Правила 39. Такий результат викликає

збентеження, оскільки Судом було встановлено, що влада не надавала достатньої медичної документації, що могло бути розглянуто більш ефективно та превентивно під час тримання заявників під вартою. Урок, який слід засвоїти, полягає в тому, що хоча Суд може надавати вказівки за Правилем 39, Суд має обмежені повноваження щодо забезпечення їх виконання. Через цю обставину інші інструменти адвокатури можуть бути необхідними, що і було використано в цій справі і, ймовірно, сприяло звільненню заявників з-під варти.

- ▶ Попри те, що Суд не постановив негайно звільнити заявників з-під варти, результат застосування Правилу 39 склав значну частину ширших адвокаційних зусиль представників.

Казанбієва проти Росії

Наскільки відомо ЕНРАС, Суд ніколи не застосовував тимчасових заходів щодо домашнього насильства, попри численні відомі спроби міжнародних партнерів домогтися такого застосування. Тим не менш, домашнє насильство виглядає цілком співставним із вимогами Правилу 39, оскільки постраждалі піддаються насильству, яке потенційно загрожує життю, і часто позбавлені правових інструментів захисту і підтримки з боку держави.

На початку 2021 року ЕНРАС разом із міжнародними партнерами з Правозахисного центру «Меморіал» подали клопотання за Правилем 39 від імені жінки із Дагестану, яка зазнала крайнього домашнього насильства з боку її колишнього чоловіка, що змінило її життя. На момент клопотання чоловік перебував під вартою і мав бути невдовзі звільнений та відкрито погрожував їй вбивством після звільнення. Спочатку Суд призупинив розгляд клопотання, вимагаючи від заявниці надати додаткову інформацію та формуляр заяви, а також повідомляти Суд про будь-які події, пов'язані з ризиком заподіяння шкоди благополуччю заявниці. Уряду було запропоновано повідомити Суд про заходи, які планується вжити відразу після звільнення кривдника, щоб запобігти заподіянню ним шкоди або переслідуванню заявниці, а також про умови застосування заходів державного захисту після судимості у її справі. Електронною поштою Суд попросив ЕНРАС надіслати заяву якомога швидше. Заяву відправили протягом кількох днів.

Через три дні Суд вирішив не застосовувати тимчасові заходи, але того ж дня комунікував заяву Російській Федерації. У жовтні 2022 року Суд ухвалив рішення відповідно до своєї усталеної процедури, [встановивши](#) порушення як матеріальної, так і процесуальної складової статті 3 Конвенції.

Висновки:

- ▶ Дотепер Суд відмовлявся застосовувати заходи за Правилем 39 у випадках домашнього насильства. Це не обов'язково означає, що не треба подавати таких клопотань, якщо для цього є вагомі докази та обґрунтування. Проте заявники повинні знати про те, що наразі шанси на успіх незначні.
- ▶ Клопотання за Правилем 39 може бути використане стратегічно - для привернення уваги Суду до питання, що надалі може сприяти його пріоритетному розгляду. У цій справі, хоча клопотання і було невдалим, Суд спілкувався з державою щодо порушених питань і комунікував справу протягом кількох днів після подання за Правилем 39 (зважаючи на те, що комунікація зазвичай займає місяці, якщо не роки).

Міжнародний Меморіал і Правозахисний центр «Меморіал» (ПЦМ)

8 листопада 2021 року російська влада, відповідно до «Закону про іноземних агентів», ініціювала провадження про ліквідацію двох найвідоміших російських правозахисних організацій. ЕНРАС разом зі своїми давніми партнерами з Правозахисного центру «Меморіал» подали до Суду клопотання про зупинення провадження згідно з Правилем 39. Обидві організації були заявниками у справі *Ecodefence та інші проти Росії* щодо оскарження Закону про іноземних агентів 2012 року, яку було комуніковано у 2017 році.

Клопотання за Правилем 39 було подано до Суду за кілька днів до національних судових слухань щодо ліквідації. У клопотанні стверджувалося, що організації можуть бути ліквідовані після завершення слухань, і що не існує процедури для скасування такого рішення, що зумовлює безпосередній ризик непоправної та негайної шкоди правам заявників за статтею 10.

Попри це, Суд призупинив застосування Правилу 39 на підставі того, що провадження не було завершено, і запросив інформацію про будь-яке судове рішення у справі про ліквідацію, щойно воно буде прийняте. 28 грудня Суд був поінформований, що того дня Верховний Суд Росії постановив ліквідувати Міжнародний

Меморіал до розгляду будь-яких подальших апеляцій.

Наступного дня, 29 грудня, Суд зобов'язав російський уряд відповідно до Правила 39 призупинити виконання рішень про ліквідацію організацій-заявників до розгляду Судом справи *Ecodefence*. Того ж дня, 29 грудня, Московський міський суд постановив розпустити ПЦМ.

Всупереч наказу Суду, 28 лютого Президія Верховного Суду Росії підтримала ліквідацію Міжнародного Меморіалу. 22 березня 2022 року, після заяви Міжнародного Меморіалу з вимогою призупинити ліквідацію в очікуванні тимчасового заходу ЄСПЛ, Верховний Суд Росії ухвалив рішення про відмову у виконанні тимчасового заходу ЄСПЛ, заявивши, що він не має чинності, оскільки тимчасові заходи ЄСПЛ «зазвичай» застосовуються до ситуацій, коли існує загроза життю та здоров'ю. 12 травня 2022 року Верховний Суд відмовив у процесуальному оскарженні цього рішення, внаслідок чого ліквідація стала остаточною.

5 квітня 2022 року Перший апеляційний суд Москви підтвердив розпуск ПЦМ, і ліквідація набрала законної сили. Того ж дня ПЦМ звернувся з проханням про призупинення виконання на підставі тимчасового заходу ЄСПЛ. 2 червня 2022 року у цьому було відмовлено.

14 червня 2022 року Суд ухвалив рішення у довгоочікуваній справі *Ecodefence та інші проти Росії*. Окрім детальних і ґрунтовних висновків про несумісність Закону про іноземних агентів із Конвенцією, Суд визнав порушення статті 34 Конвенції через ігнорування російською владою тимчасового заходу Суду щодо призупинення ліквідації.

Висновки:

- ▶ Ця справа демонструє межі успішного застосування Правила 39. Попри його обов'язковий характер, не маючи механізмів примусового виконання, Суд змушений покладатися на добросовісність держав-учасниць у виконанні його наказів, і він мало що може зробити, якщо держава вирішить їх ігнорувати. Такий результат не був несподіваним у цьому конкретному контексті, якщо врахувати антагонізм у відносинах між Росією і Судом та Конвенцією, а також наступне її виключення з Ради Європи 16 березня 2022 року у відповідь на її вторгнення в Україну. Тим не менш, як для сторін, так і для Суду, було важливо, хоч і символічно, викрити цю кричущу несправедливість.
- ▶ Особливістю цієї справи є те, що Суд дочекався ухвалення рішень про ліквідацію. Хоча перспектива ліквідації насправді була фактично здійсненим фактом (*fait accompli*), Суд не вдався б до застосування заходу, доки ліквідація не стала остаточною (підлягала оскарженню). Це розчарує, але відповідає практиці Суду, згідно з якою він, як правило, не вживає тимчасові заходи до ухвалення національного рішення, якщо тільки (наприклад, у справах про видворення) проміжок часу між постановою та заподіянням шкоди є дуже коротким.

Карпюк проти Росії

Микола Карпюк був членом української політичної опозиційної партії. 17 березня 2014 року він приїхав до Росії через обіцянку переговорів з людьми, близькими до президента Росії Владіміра Путіна. Із повідомлень ЗМІ стало відомо, що його викрали співробітники ФСБ Росії на кордоні між Росією та Україною. Через чотири дні його дружина отримала короткий телефонний дзвінок, що її чоловік перебуває під вартою в невідомому місці, та що буде проведено слухання щодо його тримання. У червні 2014 року його дружина звернулася за консульською допомогою до української влади, яка підтвердила, що він перебуває під вартою в Російській Федерації, але не змогла допомогти у встановленні його місцеперебування.

ЕНРАС разом зі своїм партнером Українською Гельсінською спілкою представляли пана Карпюка в Європейському суді з прав людини. 8 грудня 2014 року його дружина подала до Суду заяву щодо ситуації з її чоловіком, а 12 грудня 2014 року вимагала вжиття заходів згідно з Правилем 39, щоб встановити місцезнаходження та звільнити її чоловіка. Як наслідок, 16 грудня 2014 року Суд висунув такі вимоги до урядів України та Росії: забезпечити дотримання конвенційних прав пана Карпюка, включно з дотриманням безпеки його особи; повідомити Суд про те, чи їхні органи влади встановили або намагалися встановити контакт із паном Карпюком та/або особами, які позбавили його волі; які дії були вжиті в цьому контексті з метою його звільнення, а також надати документи, які б вказували на поточне місцезнаходження пана Карпюка.

У відповідь 5 січня 2015 року уряд України оприлюднив інформацію про консульські дії, спрямовані на встановлення місцезнаходження пана Карпюка. 21 січня 2015 року російська влада надала першу детальну

інформацію про звинувачення проти пана Карпюка та місце його тримання.

У вересні 2015 року адвокати, обрані паном Карпюком, змогли зустрітися з ним і отримати від нього повні пояснення, в яких він описав, що його катували і тримали в одиночній камері. Лише після цього він зміг оскаржити законність свого затримання. У результаті партнери EHRAC нарешті змогли по суті прокоментувати всі порушення, яких він зазнав, і в 2017 році додаткові заяви були надіслані до Суду.

У вересні 2019 року заявника нарешті звільнили за процедурою обміну в'язнями. Ця справа очікує на рішення.

Висновки:

- ▶ Заходи за Правилем 39, призначені Судом, обґрунтовано змінили становище цього заявника. Поки російська влада не задовольнила вимоги Суду, його тримали без зв'язку із зовнішнім світом: причина його арешту, його місцезнаходження, стан здоров'я та поводження з ним з боку влади залишалися невідомими. Після того, як російська влада надала подробиці його затримання, йому було надано консульську допомогу, і зрештою йому дозволили зустрічі з незалежним адвокатом. Тим не менше, незалежним адвокатам було важко зв'язатися з паном Карпюком і зустрітися з ним. Схоже, що саме завдяки Правилу 39 вдалося визначити його місцезнаходження та забезпечити доступ до нього обраних ним адвокатів та українських консульських працівників. Тим не менш, пан Карпюк уже зазнав численних порушень, включно із кричущим порушенням його права на справедливий суд, застосуванням катувань та іншого жорстокого поводження, а також тривалим утриманням в одиночній камері.

Л.К. проти Грузії

Л.К. був неповнолітнім громадянином Грузії з інвалідністю, який потребував цілодобового догляду вдома. Органи влади Грузії оцінили потреби Л.К. і визначили, що родина загалом має право на отримання послуг за необхідною державною програмою. Однак вони відмовили у догляді за Л.К. вдома за державною програмою, оскільки Л.К. потребував тривалого догляду двох працівників, здатних фізично впоратися з ним та стримувати його. Без належного домашнього догляду інвалідність Л.К. могла призвести до того, що він міг завдати шкоди і собі, і своїй матері – своїй основній доглядальниці.

EHRAC та його партнер, грузинська організація Партнерство за права людини (ППЛ), подали до Суду клопотання про тимчасові заходи від імені Л.К. та його матері, попросивши Суд надати вказівку владі Грузії забезпечити Л.К. невідкладним доглядом відповідно до його особливих потреб. У відповідь на клопотання про застосування тимчасового заходу Суд, через низку запитів про надання уточнюючої інформації, залучив уряд Грузії до обговорення реалізації програми підтримки. Суд вимагав надати інформацію про оцінку владою потреб Л.К. та ризику його насильницької поведінки, зумовленої інвалідністю, для нього самого та його матері.

Власна оцінка влади Грузії підтвердила позицію заявників про те, що Л.К. потребував домашнього догляду та що існував реальний і неминучий ризик для нього та його матері. Висновки з оцінки потреб змусили уряд зобов'язатися перед Судом задовольнити потреби Л.К. за чинною програмою, а також ухвалити постанову, яка розширить параметри програми, включно з доступними годинами доступу та кількістю опікунів, призначених кожному отримувачу допомоги, щоб задовольнити потреби в домашньому догляді для інших молодих людей, таких як Л.К. Суд повністю задовольнив клопотання заявників про тимчасовий захід, вимагаючи від уряду терміново виконати взяті на себе зобов'язання.

Висновки:

- ▶ *Клопотання про застосування тимчасових заходів можуть бути корисними інструментами для забезпечення ефективного й оперативного здійснення органами влади своїх повноважень. У цій справі органи влади не впроваджували результати своєї оцінки потреб, як того вимагає національне законодавство, і не провели оцінювання ризиків у випадках, коли існує реальний і неминучий ризик для життя та здоров'я людини, як це вимагається Судом. Нагляд Суду і його взаємодія з органами влади мобілізували високопоставлених осіб в уряді, що прискорило надання послуг, зокрема проведення оцінки ризику летального випадку, та наймання навченого та здібного персоналу для догляду за Л.К.*
- ▶ *Клопотання про тимчасові заходи є найбільш ефективними, коли громадянське суспільство одночасно бере участь у адвокації на національному рівні. У цій справі організація ППЛ активно адвокатувала за законодавче розширення параметрів програми. Тиск на національному рівні у поєднанні з тиском з боку Суду через процес тимчасових заходів змусив Грузію ухвалити*

постанову про розширення параметрів програми. Це є значною перемогою для Л.К. та інших молодих людей у Грузії, якій сприяло залучення, що вимагається клопотанням за Правилем 39.

ДОДАТОК 2: ВІДПОВІДНІ ПРАВИЛА РЕГЛАМЕНТУ СУДУ І ПРАКТИЧНІ НАСТАНОВИ

Правило 39 Регламенту Європейського суду з прав людини: тимчасові заходи

1. Палата або, де це доцільно, голова секції або черговий суддя, призначений відповідно до пункту 4 цього Правила, можуть, на прохання сторони чи будь-якої іншої зацікавленої особи або з власної ініціативи, вказати сторонам який тимчасовий захід, на їх думку, слід вжити в інтересах сторін або в інтересах належного провадження у справі.
2. Там, де це доцільно, повідомлення про захід, вжитий у конкретній справі, негайно передається Комітету міністрів.
3. Палата або, де це доцільно, голова секції або черговий суддя, призначений відповідно до пункту 4 цього Правила, можуть вимагати від сторін надання інформації стосовно будь-якого питання, пов'язаного із впровадженням будь-якого тимчасового заходу, визначеного ними.
4. Голова Суду може призначити заступників голів секцій черговими суддями для розгляду клопотань про застосування тимчасових заходів.

Практична настанова ЄСПЛ стосовно клопотань про тимчасові заходи (Правило 39) ³²

На підставі Правила 39 Регламенту Суду, Суд може призначити тимчасові заходи, обов'язкові до виконання відповідною державою. Тимчасові заходи застосовуються лише у виняткових випадках.

Суд призначає тимчасовий захід стосовно договірної держави тільки коли вся розглянута ним інформація засвідчує, що заявник опиниться перед ризиком серйозної, незворотної шкоди у разі незастосування цього заходу.

Заявники або їхні уповноважені представники,³³ які звертаються із клопотанням про тимчасовий захід відповідно до Правила 39 Регламенту Суду, мають діяти відповідно до вимог, викладених нижче.

I. Супровідна інформація

Будь-яке подане до Суду клопотання має містити обґрунтування. Заявник повинен, зокрема, докладно вказати підстави, на яких ґрунтуються його побоювання, характер ймовірних ризиків і положення Конвенції, які, як стверджується, були порушені.

Простою посилання на подання в інших документах або національних провадженнях недостатньо. Важливо, щоб клопотання супроводжувалися всіма необхідними підтверджуючими документами, зокрема відповідними рішеннями національного суду чи іншими рішеннями, а також будь-якими іншими матеріалами, які вважаються такими, що посилять обґрунтованість аргументів заявника.

Суд не обов'язково зв'язуватиметься із заявниками, чиї клопотання про тимчасовий захід є неповними, а клопотання, в яких відсутня необхідна для ухвалення рішення інформація, як правило не подаються на розгляд.

Якщо справа вже очікує на розгляд в Суді, необхідно вказати присвоєний їй номер заяви.

У випадках екстрадиції чи депортації, слід надати детальну інформацію про очікувані дату і час видворення, адресу або місце тримання заявника та офіційно присвоєний його/її справі номер. Суд має бути поінформований про будь-які зміни цих даних (дата і час видворення, адреса тощо) якнайшвидше.

³² Практична настанова, видана головою Суду відповідно до Правила 32 Регламенту Суду 5 березня 2003 року зі змінами від 16 жовтня 2009 року і 7 липня 2011 року.

³³ Важливо, щоб контактні дані надавалися у повному обсязі.

Суд може ухвалити рішення про прийнятність справи одночасно з розглядом клопотання про тимчасові заходи.

II. Клопотання слід надсилати факсом або листом³⁴

Клопотання про тимчасові заходи відповідно до Правила 39 слід надсилати факсом або поштою. Суд не розглядатиме клопотання, надіслані електронною поштою. Клопотання має, якщо це можливо, бути складеним офіційною мовою однієї з договірних сторін. Перша сторінка клопотання має містити наступну інформацію жирним шрифтом:

«Правило 39 – Терміново
Контактна особа (ім'я та контактна інформація): ...
[У справах щодо депортації чи екстрадиції]
Дата і час видворення і місце призначення: ...»

III. Своєчасне подання клопотань

Клопотання про тимчасові заходи, як правило, повинні надходити якнайшвидше після прийняття остаточного національного рішення, щоб надати Суду та його Секретаріату достатньо часу для розгляду питання. Суд може бути не в змозі розглянути клопотання у справах про видворення, що надійшли менш ніж за один робочий день до запланованого часу видворення.³⁵

У випадках, коли остаточне національне рішення є неминучим та існує ризик негайного його виконання, особливо у справах щодо екстрадиції або депортації, заявники і їхні представники мають подати клопотання про тимчасові заходи, не чекаючи такого рішення, чітко вказавши дату коли воно буде ухвалено, і що це клопотання обумовлене несприятливістю остаточного національного рішення.

IV. Національні заходи з призупинювальним ефектом

Суд не є апеляційною інстанцією стосовно національних судів, і заявники у справах про екстрадицію та видворення повинні використовувати національні механізми, які дозволяють призупинити видворення перед поданням до Суду клопотань про тимчасові заходи. Там, де залишається перспектива для заявника скористатися національними засобами правового захисту, які мають призупинювальний ефект, Суд не застосовуватиме Правило 39 для запобігання видворенню.

V. Подальші кроки

Заявники, які звертаються за тимчасовим заходом відповідно до Правила 39, повинні забезпечити відповіді на листи з Секретаріату Суду. Зокрема, якщо в запровадженні заходу було відмовлено, вони повинні повідомити Суд, чи бажають вони продовжувати розгляд заяви. Якщо захід було вжито, вони повинні регулярно й оперативно інформувати Суд про стан будь-якого внутрішнього провадження, що триває. Невиконання цих умов може призвести до вилучення справи з реєстру справ Суду.

³⁴ Відповідно до ступеню терміновості і з урахуванням того, що клопотання у формі листа не слід надсилати звичайним поштовим відправленням.

³⁵ Перелік державних та інших свят, коли Секретаріат Суду не працює, можна побачити на сайті Суду: www.echr.coe.int/contact.

ДОДАТОК 3: ШАБЛОН КЛОПОТАННЯ ЗА ПРАВИЛОМ 39

Увага - написи в квадратних дужках [] є рекомендаціями

[СТОРІНКА 1]

ПРАВИЛО 39 – ТЕРМІНОВО

Контактна особа: [ВКАЖІТЬ ІМ'Я ПРЕДСТАВНИКА]

Адреса: [ВКАЖІТЬ АДРЕСУ]

Тел.: [ВКАЖІТЬ НОМЕР ТЕЛЕФОНУ ЗА ЯКИМ МОЖНА ЗВ'ЯЗАТИСЯ В НЕРОБОЧИЙ ЧАС]

Електронна пошта: [ВКАЖІТЬ ЕЛЕКТРОННУ АДРЕСУ, ЗА ЯКОЮ МОЖНА ЗВ'ЯЗАТИСЯ В НЕРОБОЧИЙ ЧАС]

[У справах про депортацію чи екстрадицію] Дата і час видворення та місце призначення: [ВКАЖІТЬ, ЯКЩО ДОРЕЧНО]

ДАТА:

КІЛЬКІСТЬ СТОРІНОК: [ВКАЖІТЬ – щоб у Суді знали, скільки очікувати сторінок]

РЕЗЮМЕ

[Надайте стислий виклад всього клопотання, включаючи те, чи воно стосується заяви, яка вже очікує на розгляд, дуже короткі факти щодо того яким чином дії призведуть до непоправного та безпосереднього ризику для прав заявників за Конвенцією [вказіть які права] та як факти викривають *prima facie* порушення Конвенції [вказіть які права], а також тимчасові заходи, які ви просите. Зробіть це резюме обсягом не більше 1-2 абзаців і не переходьте далі першої сторінки, щоб уся необхідна інформація була на першій сторінці]

[СТОРІНКА 2 ДАЛІ]

- I. **Заявник:** [вказіть імена, дату народження, адресу, громадянство заявника(-ів)]
- II. **[ЯКЩО ДОРЕЧНО] Відповідна справа:** [вказіть номер заяви та стан провадження]
- III. **Держава, проти якої подається клопотання:** [вказіть відповідну державу-учасницю Конвенції]
- IV. **Фактична довідка:**

[Надайте вичерпний стислий виклад фактів (подібно до викладу фактів у заяві до Суду). За наявності, надайте докази]

- V. **Внутрішнє провадження:** [вказіть інформацію про провадження в національних судах, включно з датою та змістом судових рішень і апеляцій, а також будь-яку іншу відповідну інформацію]
- VI. **Факти, що викривають *prima facie* порушення [ВКАЖІТЬ ПРАВА]**

[Надайте стислі юридичні пояснення щодо того як факти порушують конкретні статті Конвенції. Розглядайте це так само, як і «повідомлення про порушення» у формулярі заяви, але за умови, що тут має бути дотриманий лише принцип *prima facie*]

- VII. **Без тимчасових заходів з боку ЄСПЛ існує безпосередній ризик непоправної шкоди здійсненню права [ВКАЖІТЬ ПРАВА].**

[У цьому розділі має бути докладно описано, ризик вчинення яких порушень Конвенції існує та чому ризик є негайним, а шкода непоправною. Якщо можливо, опишіть ці питання окремо, щоб переконатися, що юридичних стандартів дотримано. Для засвідчення непоправності зазначте, якими будуть наслідки, якщо дія/бездіяльність триватиме, і чому їх неможливо скасувати (наприклад, смерть або значні фізичні ушкодження заявника, реальний ризик катувань/зникнення, незворотна ліквідація НУО та її наслідки тощо). За обставин безпосереднього ризику вкажіть, коли ці наслідки можуть реально настати. Тут же вкажіть, чи доступні якісь внутрішні механізми з призупинювальним ефектом]

VIII. Клопотання щодо застосування Правила 39

[Вкажіть тут конкретні заходи, яких ви вимагаєте від Суду. Як зазначено в посібнику, їх слід писати так, ніби вони адресуються відповідному уряду]

IX. Інше

[Викласти будь-які інші питання, приміром:

- 1) Чи додається до клопотання формуляр заяви
- 2) Якщо формуляр заяви не додається, поясніть чому
- 3) Чи додається бланк довіреності
- 4) Якщо бланк довіреності не додається, поясніть чому
- 5) Будь-які інші питання, про які слід повідомити Суд]

X. Перелік додатків

[ПІДПИС І ДАТА]

ДОДАТОК 4: ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА

Книги та статті

Дзехцяру, К. (Dzehtsiarou, K.) та Цевелекос, В. (Tzevelekos, V.) «Тимчасові заходи: чи варто втрачати деякі можливості?» (2021) Огляд Європейської конвенції прав людини, 2(1), 1-10. <https://doi.org/10.1163/26663236-bja10017>

‘Термінові справи: тимчасові заходи (абзаци 2,42-2,64) Ф. Ліч, (Leach, P.) (2017), Передача справ до Європейського суду з прав людини, 4-те видання, Оксфорд: видання Оксфордського університету.

Ліч, Ф. (Leach, P.) «Терміновість у Європейському суді з прав людини: нові напрями та майбутні перспективи механізму тимчасових заходів?» за редакцією Е. Рітера (Rieter, E.) Терміновість і права людини (TMC Asser Press) (готується до друку) стор. 209-211.

МакКормік, П. (McCormick, P.), «Ризик непоправної шкоди: тимчасові заходи у провадженні в Європейському суді з прав людини,» (2009-2010) 12 Cambridge YB Eur Legal Stud 313. Рітер, Е. (Rieter, E.) (2010) «Запобігання непоправній шкоді: тимчасові заходи в міжнародних судових рішеннях з прав людини, Intersentia.

Довідники і статистика ЄСПЛ

Регламент Європейського суду з прав людини – Практичні настанови: клопотання про тимчасові заходи: https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf#page%3D65 або https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_ENG.pdf

ЄСПЛ, Інформаційна довідка щодо тимчасових заходів: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_ENG.pdf

ЄСПЛ, Практична інформація щодо тимчасових заходів: https://www.echr.coe.int/Documents/Interim_Measures_ENG.pdf

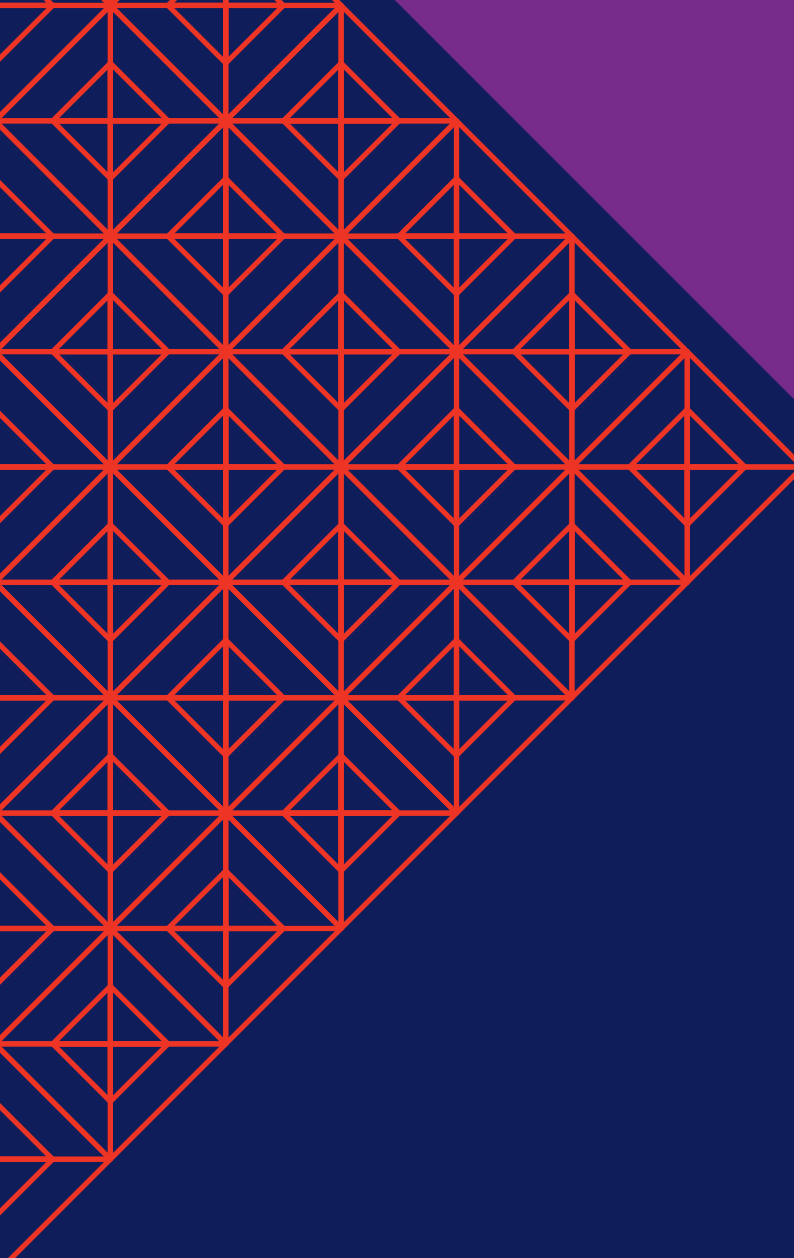
ЄСПЛ, Загальна презентація щодо тимчасових заходів:

https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_intro_ENG.pdf

Статистика ЄСПЛ щодо задоволених і відхилених клопотань про тимчасові заходи (розділ про тимчасові заходи): [https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c =](https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=)

Вебінар

Дж. Гаврон (Gavron, J.) і П. Харві, (Harvey, P.) (2016) «Правило 39 Регламенту Суду: тимчасові заходи», EHRAC, 17 листопада, див. запис: <http://ehrac.org.uk/resources/rule-39-requests>

EHRAC European Human Rights
Advocacy Centre

Middlesex University
The Burroughs Hendon
NW4 4BT
Tel: +44 208 411 2826
www.ehrac.org.uk
ehrac@mdx.ac.uk

EHRAC засновано у Міддлсекському
університеті. Університет є звільненою від
оподаткування благодійною організацією на
підставі Закону про благодійність 1960 року.